

Human Animal

I.

NAJBLIŽŠÍ PRÍBUZNÍ

Opica – Pes – Mačka

NEXT OF KIN

Ape – Dog – Cat

téma
theme

Human Animal

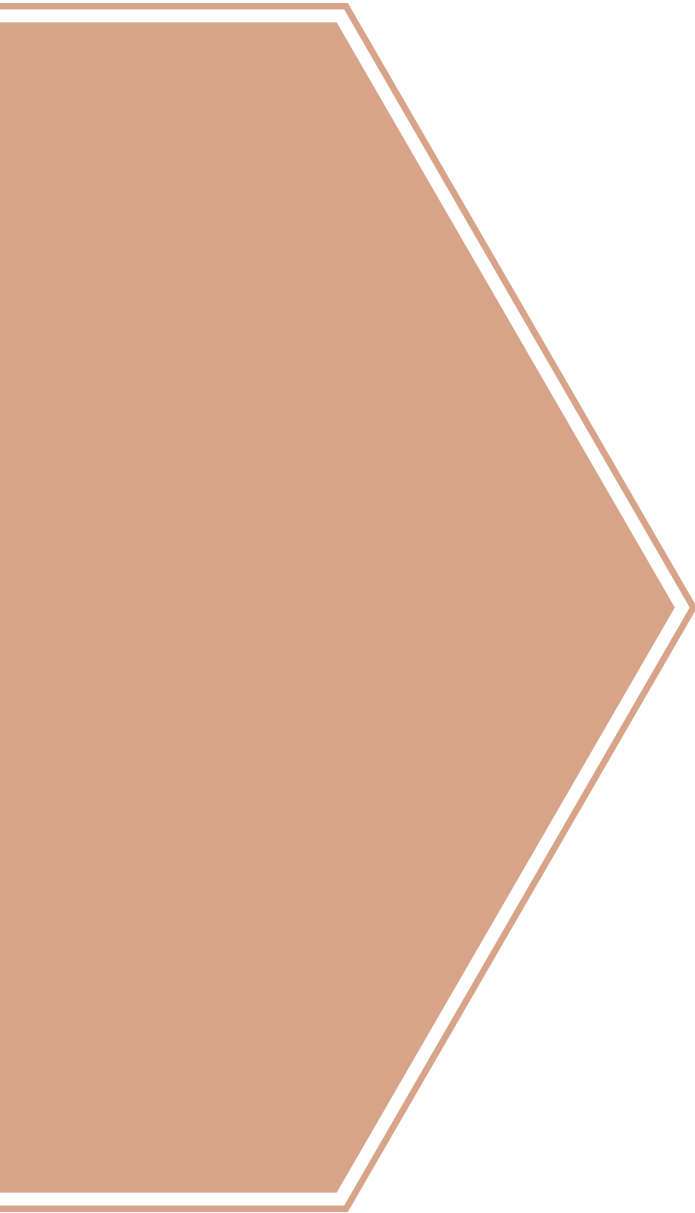
I.

NAJBLIŽŠÍ PRÍBUZNÍ

Opica – Pes – Mačka

NEXT OF KIN

Ape – Dog – Cat

Úvod / Introduction | 4

Opica / Ape | 16

Pes / Dog | 44

Mačka / Cat | 62

Filozofická esej / Philosophical essay | 88

Autori / Autors | 98

Úvod / Introduction

„Veľkosť národa a jeho morálny pokrok
sa dajú merať podľa spôsobu,
akým zaobchádza so zvieratami.“

“The greatness of a nation and its moral
progress can be judged by the way
its animals are treated.”

– Mahátmá Gándhí –

O VÝSTAVE

Galéria umelcov Spiša, kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja, uviedla v termíne 16. 6. – 31. 10. 2021 medzinárodný výstavný projekt pod názvom **Human Animal I. Najbližší príbuzní: Opica – Pes – Mačka**. Výstava je výstupom odborného výskumu kurátorky galérie Mgr. art. Kataríny Balúnovej, ArtD., ktorý sa zaoberá človekom ako integračnou súčasťou živočíšnej ríše z viacerých uhlov pohľadu a v nadväznosti na kultúrno-historický vývoj. Výber pozostáva z diel **19-tich súčasných autorov zo 6-tich krajín (PL, CA, FR, USA, DE, ES)**, ktorí reflektujú nielen spolužitie človeka a vybraných zvierat, ale aj významovú nadväznosť v rámci mytológie kolektívneho podvedomia. Súčasťou prezentovaných artefaktov sú aj diela zo zbierky galérie. Výstava je uvedená v rámci dramaturgického cyklu *Téma* a jej realizácia bola umožnená vďaka podpore z verejných zdrojov Fondu na podporu umenia.

Katarína Balúnová, autorka výstavy a kurátorka Galérie umelcov Spiša, uvádza: „Výstava je prvou zo série výstav galérie s animálnou tematikou, reflektuje zvieraciu podstatu človeka (human animal) a jeho vzťah k trom špecifickým zvieratám (non-human animals). Kým opica je nám najbližšia biologicky, psa a mačku sme si do rodín ‚adoptovali‘. Vyzvaní domáci a zahraniční umelci z viacerých krajín Európy a USA reagujú na tému cez širokú škálu médií od kresby, cez maľbu a fotografiu po sochu a video. Vo svojich dielach skúmajú spolužitie človeka a vybraných zvierat, prisudzujú zvieratú ľudskú rolu odkazujúcu na charakterové vlastnosti, či spodobujú človeka ako polozviera, vytvárajúc tak bizarné bytosti s tradíciou zakorenenou v mytológii kolektívneho podvedomia. Vzhľadom na nemožnosť vystúpiť zo svojej (ľudskej) perspektívy si musíme priznať, že zvieratám priradený význam či symbol sa deje cez charakteristiku v ľudských termínoch, bez poznania zvieracej skutočnosti. Diela tak hovoria málo o zvieratách samotných, veľa však o našom vzťahu k nim.“

Lucia Benická, riaditeľka Galérie umelcov Spiša

ABOUT THE EXHIBITION

Between 16. 6. – 31. 10. 2021, the Gallery of Spiš Artists, a cultural facility of the Košice Self-Governing Region, presented an international exhibition project titled **Human Animal I. Next of Kin: Ape – Dog – Cat**. The exhibition is the result of academic research carried out by the Gallery curator Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD. which examines humankind as an integral part of the animal kingdom from a variety of contrasting perspectives and in connection with cultural and historical developments. The selection of works by **19 contemporary artists from 6 countries (PL, CA, FR, USA, DE, ES)** reflect not only on the cohabitation of humans with the selected animals but also on the semantic framework in terms of the mythology of the collective subconscious. Several of the works featuring in the exhibition are from the Gallery's own collection. The exhibition is presented as part of the *Theme* dramaturgical cycle of exhibitions and was supported with public funds from the Slovak Arts Council.

Katarína Balúnová, a curator at the Gallery of Spiš Artists and the organiser of the exhibition introduces the show: "The exhibition is the first in a series of shows at the Gallery on the theme of animals, reflecting upon the animal nature of humankind (the human animal) and its relationship with three specific (non-human) animals. While the apes are our closest relatives in a biological sense, cats and dogs have been "adopted" into our family. Invited artists from several European countries and the USA respond to the topic through a wide range of media, from painting and photography to object art and video. In their works they examine the coexistence of humans and the selected animals, ascribe human roles to the animals through references to their characteristic qualities, or depict humankind as a semi-animal, creating bizarre creatures with a tradition rooted in the mythology of the collective subconscious. Given the impossibility of escaping from our (inherently human) perspective, we must concede that the meanings or symbols assigned to animals occurs through the characterization in human terms, without a fuller understanding of the animal reality. The works therefore have less to say about the animals themselves and far more about our own relationship to them."

Lucia Benická, director of the Gallery of Spiš Artists

Kurátorka a umelci na vernisáži výstavy
v Galérii umelcov Spiša / Curator and artists
at the opening of the exhibition in the Gallery
of Spiš Artists; zľava / from the left: Jana Hatalová,
Ján Frančák, Martin Kacvinský, Katarína Balúnová,
Jana Farmanová, Miro Trubač;
vpredu / in the front: Peter Župník

VÝSTAVA NA WEBE /
EXHIBITION ON THE WEB

HUMAN ANIMAL. NAJBLIŽŠÍ PRÍBUZNÍ.

Darwinova teória biologickej evolúcie opísaná v knihe *On the Origin of Species* (O pôvode druhov), 1859 vyvolala svojho času búrlivé reakcie verejnosti a spory medzi vedcami a teológmi. Napriek tomu, že samotný Charles Darwin (1809 – 1882) sa vyhýbal téme vývoja ľudského druhu, nedalo sa spochybníť, že daná teória sa na človeka vzťahuje, čo čiastočne otriaslo zakotvenými antropocentrickými princípmi v spoločnosti. Idea antropocentrizmu, ktorá privileguje človeka voči ostatným živým organizmom, bola v západnom svete podporovaná náboženským vierovyznaním. Podľa Biblie bol človek stvorený na boží obraz, kým zvieratá, ktoré nemá dušu ani slobodnú vôľu, má slúžiť jeho zámerom.

Predstava ľudského druhu ako najdôležitejšej entity vo vesmíre sa pritom odvíjala od antických čias a vrcholí v 19. storočí. Grécke myslenie bolo orientované kozmocentricky, pričom človek bol jednotiacim stredom, syntézou nemateriálnej duše a hmotného tela, tým, kto vie vnímať zmysel a zákon sveta pomocou rozumu. Kým Pythagoras (asi 580 – 500 p. n. l.) ako ústredná postava animizmu veril, že ľudia a zvieratá majú rovnaký druh duše, ktorý preniká vesmírom, Aristoteles (384 – 322 p. n. l.) tvrdil, že zvieratá nemajú racionálne vedomie a hierarchicky ich umiestnil pod človekom. Napriek tomu citlivo vnímal podobnosti medzi ľuďmi a inými druhmi a uznával, že sa líšia iba stupňom ovládania určitých temperamentov.

Dve tisícročia po Aristotelovi priniesla Descartova mechanistická filozofia predstavu zvierat ako strojov poháňaných reflexmi. Negácia rozumu a duše u zvierat malo za dôsledok popieranie schopnosti citu a utrpenia, čo ospravedlňovalo vivisekciu a iné brutálne zaobchádzanie.

Opozíciou k chápaniu sveta ako stroja René Descarta (1596 – 1650) sú myšlienky Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778), ktorý odhaľuje hlbokú fyzickú kontinuitu medzi človekom a zvieratom, s ktorým zdieľame smrteľnosť a zraniteľnosť. Ľudská živočíšnosť však nevyvracia našu odlišnosť – človek sa líši od zvierat slobodou meniť sa. Rousseau sa rázne zasadzoval o ochranu zvierat proti svojvoľnému týraniu. Ochrana zvierat však začala byť v širšej spoločnosti diskutovaná až v 19. storočí, kedy bolo vo väčšine krajín tiež oficiálne zrušené otroctvo. Dovtedy trestné stíhanie pre zlé zaobchádzanie so zvieratami, rovnako ako s otrokmi, súviselo iba s poškodením zvierat či otroka ako majetku.

Otroctvo a genocída, ktoré sa tiahnu ľudskou históriou, často súviseli s dehumanizáciou určitej skupiny. Negácia duše a prirovnanie vybraných ľudí k zvieratám umožňovalo ospravedlniť nemorálne správanie a vraždy. Koloniálna politika často pracovala s týmto konceptom, čoho dôsledkom bolo hromadné vysídľovanie a dokonca poľovačky na pôvodných obyvateľov. V nedávnej histórii sme svedkami dehumanizácie v prípade nacistickej propagandy, ktorá prirovnávala židovské obyvateľstvo k potkanom, či rétorika Hutu počas genocídy v Rwande, kedy nazývali Tutsis švábmi.¹

Uvedomenie si príčin a konzekvencií koloniálneho vykorisťovania, nacizmu a ďalších násilných štruktúr a udalostí v nedávnych európskych dejinách, vyústilo k odmietnutiu tradičného pojmu človeka ako normatívneho dohovoru.

Humanizmus je prekonaný posthumanizmom, ktorý predstavuje vývoj myslenia nad rámec súčasných sociálnych hraníc a je založený na hľadaní alternatív sebauvedomenia sa v postmodernom kontexte. Vyznačujúc sa množstvom rôznych definícií a smerov, odmieta antropocentrické predpoklady a smeruje k uzatváraní trhliny medzi človekom a zvieratom, zdôrazňujúc prepojenia všetkých živých organizmov. Často pritom odkazuje k filozofii Friedricha Nietzsche (1844 – 1900), ktorý vnímal človeka ako zviera prekryté márnivosťou a maskami. Tým, že sme zvieratom oddeleným od našich inštinktov, sme o to chudobnejším druhom.²

Francúzsky sociológ Michel Maffesoli (1944) zaznamenáva v súčasnej spoločnosti trend obratu k impulzivnosti a potrebu kolektívnych emócií, čo nazýva neo-tribalizmom. Racionálne obdobie modernity, ktorú charakterizovali veľké inštitúcie, nahradila rozdrobená spoločnosť hľadajúca vzájomnú spolupatričnosť, ktorá viac pripomína ľudskú zvieraciú podstatu.³

V rámci postmoderny sme tak svedkami návratu k intuícii, mýtom a narácii. Množstvo umelcov sa identifikuje so zvieratami, čo im umožňuje vystúpiť zo zaužívaných schém myslenia a vytvoriť novú formu bytia. Bohaté spektrum animálneho umenia pritom defiluje od animal-endorsing (zvieraco-potvrdzujú-

1 Smith, David Livingstone: *Less Than Human: Why We Demean, Enslave, and Exterminate Others*. London: St. Martin's Griffin 2012

2 Lemm, Vanessa: *Nietzsche's Animal Philosophy. Culture, Politics, and the Animality of the Human Being*. New York: Fordham University Press 2009

3 Mateu, Anna: Interview with Michel Maffesoli. Our century will see the comeback of esoteric and mystical forms. <https://metode.org/issues/entrevista-revistas/michel-maffesoli-2.html> (20. 02. 2021)

ceho) k animal-sceptical (zvieraco-skeptickému) umeniu. Zvieraco-skeptické umenie pritom nie je skeptické voči zvieratám ako takým, ale ku kultúrnym významom, klasifikáciám a konštrukciám, ktoré si so zvieratami spájame. Priradený význam či symbol je nevyhnutne antropocentrický, deje sa cez charakteristiku v ľudských termínoch, bez poznania zvieracej skutočnosti. Postmoderné zviera by malo byť ponechané svojmu bytiu, v plnej akceptácii jeho vlastnej podstaty, ktorú nemôžeme poznať.⁴ Ako zdôrazňuje filozof a zooantropológ Roberto Marchesini (1959), konfrontácia a interakcia s inými ako ľudskými živočíchmi formovali našu cestu myslenia, našu estetiku a technológiu. V neposlednom rade ovplyvnili aj náš jazyk, ktorý je plný metafor a výrazov odkazujúcich na zoológiu.⁵

Špecifickou oblasťou je hybridizácia ľudí a zvierat, bohato zastúpená v histórii kultúrneho vývoja a v súčasnosti prehodnocovaná vo výskume biotechnológie a genetického inžinierstva. Eticky diskutabilné experimenty s injekciou ľudských kmeňových buniek do embrya iného zvierata, majú za cieľ uspieť v produkcii orgánov vhodných na transplantáciu. Tieto pokusné hybridy sú nazývané „chiméry“, odkazujúc tak na grécku mytológiu.⁶

Fantastické, rovnako ako realistické zvieracie charaktery boli a sú bohatým zdrojom pre výtvarné umenie. Zobrazenie zvierat, ktoré sprevádza človeka od prehistórie po súčasnosť, súvisí so zachytením okolitého prostredia, priradenými náboženskými a mystickými významami, metaforou, vedeckým skúmaním, obdivom a náklonnosťou, či strachom a odporom. Zvieratá vyvolávajú emócie, čoho dôkazom je bohaté zastúpenie zvieracích obrazov v súčasnej kultúre, od animovaných filmov po veľkoplošné reklamy.

Kde je ale miesto skutočných zvierat? Kým zopár z nich si vydobylo pozíciu na mäkkých pohovkách v klimatizovaných bytoch, mnohé stratili svoj životný priestor, či boli chytené v pasci masovej produkcie potravín. Carol J. Adams (1951) v knihe *Sexual Politics of Meat* (Sexuálna politika mäsa), 2015 odкрýva súvislosti medzi posadnutosťou spoločnosti mäsom a mužnosťou. Každú minútu je pre získanie mäsa zabitých viac ako 11 000 zvierat.⁷ Nerovnosť vzťahu, ktorý

4 Baker, Steve: *The Postmodern Animal*. London: Reaktion Books 2000, s. 9–18

5 Andersen, Karin: The Presence Of Animals In Contemporary Art As A Sign Of Cultural Change.

In: Andersen Karin, Bochicchio, Luca: *Forma. Revista d'humanitats*, Vol. 6, December 2012, s. 12–23

6 Rigby, Sara: Human-animal hybrids: Can we justify the experiments?, 2019

<https://www.sciencefocus.com/future-technology/human-animal-hybrids-can-we-justify-the-experiments/> (07. 05. 2021)

7 Steiner, Gary: Epic and Pre-Socratic Thought. In: *Anthropocentrism and Its Discontents: The Moral Status of Animals in the History of Western Philosophy*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 2005, s. 38–52

Kurátorka výstavy Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD. pred dielom Matúša Lányiho zo zbierky Galérie umelcov Spiša / Exhibition curator Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD. in front of the artwork of Matúš Lanyi from the collection of Gallery of Spiš Artists

sme si vytvorili k iným živým bytostiam súvisí s historickým pozadím vývoja spoločnosti. Medzi najviac privilegované živočíšne druhy v súčasnosti patria pes a mačka, ktoré sa stali nielen pevnou súčasťou domácností, ale pre mnohých takmer rodinnými príslušníkmi. Ľudia v nich hľadajú emocionálnu oporu a čoraz viac sa, najmä vo veľkých mestách západného sveta, rozhodujú pre kúpu psa či mačky namiesto rodičovstva. Náš najbližší biologický príbuzný, opica, z nich najmä šimpanz a bonobo, sa tešia neskrývanému záujmu vo vedeckých kruhoch. Zo svojej príbuzenskej pozície však neprofitujú, ako dôsledok ľudskej činnosti strácajú svoj prirodzený habitat a pre podobnosť spôsobov správania sa s človekom sa stávajú terčom posmechu a grimás návštevníkov zoologických záhrad.

Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD., kurátorka výstavy
(KB)

THE HUMAN ANIMAL. NEXT OF KIN.

When Charles Darwin (1809 – 1882) published his theory of biological evolution in his book *On the Origin of Species* in 1859, it provoked a storm of indignation among the general public and heated discussions between scientists and theologians. Although Darwin himself skirted the topic of human evolution, it was immediately clear that his theory could be applied to humankind and would to some extent shake the firm foundations of anthropocentric ideas in society. The concept of anthropocentrism placed humans above all other living organisms and was supported in the Western world by religious beliefs: according to the Bible, man was created in the image of God, while animals, lacking either a soul or free will, exist to serve the purposes of mankind.

The idea of the human being as the most important entity in the universe dated back to antiquity but reached its true zenith in the 19th century. Greek philosophy was cosmocentric, with mankind as the unifying centre, a synthesis of the immaterial soul and the material body who was capable of perceiving the meaning and laws of the world through the power of reason. While Pythagoras (ca. 580 – 500 BCE), the central figure in animism, argued that humans and animals shared the same form of soul that permeated the universe, Aristotle (384 – 322 BCE) held that animals lacked rational thought and thus ranked them below humans, although he did perceive similarities between humans and other animals and admitted that the two differed only in their degree of control over specific emotions.

Two millennia after Aristotle, the mechanistic philosophy of René Descartes (1596 – 1650) introduced the concept of animals as mechanisms driven by reflexes. The assertion that animals lack reason or a soul led to the denial of their ability to feel or suffer, a belief which justified the use of vivisection and other cruel practices.

The counter-argument to the Cartesian concept of the world as a mechanism was provided by Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) who outlined the deep physical continuity between humans and animals and our shared fates of mortality and vulnerability. Nonetheless, this animalistic understanding of humankind did not refute our essential difference: humans differ from animals in their freedom to change ourselves.

Rousseau argued vigorously in favour of protecting animals from arbitrary cruelty, but the issue only became the topic of discussion in wider society in the 19th century, the period in which human slavery was officially outlawed in many states. Prior to this period, criminal proceedings related to the abuse of animals, as with those concerning the mistreatment of slaves, were only concerned with the damage to the animals or slaves as property. The practices of slavery and genocide which have long cast a shadow over human history are often associated with the dehumanization of specific groups. The negation of souls and comparisons of specific groups of people with animals can lead to justifications for unethical behaviour and murder. Colonial systems typically employed such concepts, the result of which were mass population expulsions and even the hunting of indigenous peoples. Examples of this from more recent times include Nazi propaganda which compared the Jewish population with rats or the rhetoric of Hutu leaders during the genocide in Rwanda which branded the Tutsi people as cockroaches.¹

The growing awareness of the causes and consequences of colonial exploitation, Nazism and other violent systems and events in recent European history have led to the rejection of the traditional notion of mankind as a normative convention.

Humanism has been overtaken by the concept of posthumanism which represents the development of thinking which lies beyond the framework of contemporary social restrictions and which is based on the search for alternatives to self-reflection within a postmodern context. Characterised by a wide range of definitions and trends, posthumanism rejects anthropocentric preconceptions and focuses instead on closing the gap between humankind and animals, emphasising the links which connect all living organisms. It therefore often draws on the philosophy of Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) who saw man as an animal hiding behind his own vanity and masks. As animals alienated from our own instincts, we are thus a far poorer species.²

- 1 Smith, David Livingstone: *Less Than Human: Why We Demean, Enslave, and Exterminate Others*. London: St. Martin's Griffin 2012
- 2 Lemm, Vanessa: *Nietzsche's Animal Philosophy. Culture, Politics, and the Animality of the Human Being*. New York: Fordham University Press 2009

The French sociologist Michel Maffesoli (1944) has detected a trend in modern society which seeks a return to impulsiveness and the need for collective emotion which he terms neo-tribalism. The rational period of modernity which is marked by large institutions has been replaced by an atomised society which yearns for a sense of mutual belonging, an urge which is indicative of man's essentially animal nature.³

Within the broader framework of postmodernism, we can find ample evidence of the return of the desire for intuition, myth and story-telling. Many artists have identify themselves with animals, enabling them to move beyond conventional systems of thinking and forge a new form of existence. Animal art now falls within a rich spectrum ranging from *animal-endorsing* to *animal-sceptical*. Animal-sceptical art is not sceptical towards animals per se, but rather towards the cultural meanings, classifications and constructions which we impose upon animals. Assigned meanings or symbols are inextricably anthropocentric, manifested through characteristics in human terms which lack any awareness of the animal reality. The postmodern animal must be left to its own existence, in full acceptance of its own nature which we can never fully know.⁴ As the philosopher and zooanthropologist Roberto Marchesini (1959) has stressed, confrontations and interactions with non-human animals has formed our own way of thinking, our sense of aesthetics and our technology. In no small measure they have also influenced our language, which is rich in metaphors and expressions referring to zoology.⁵

A specific area in this field is the hybridization between humans and animals, a concept which is richly represented in the history of cultural development and which is currently undergoing re-evaluation through research into biotechnology and genetic engineering. Ethically dubious experiments featuring the injection of human stem cells into the embryos of other animals aim to successfully produce organs which are suitable for transplantation. These attempts at hybridization are termed chimeras, a direct reference to Greek mythology.⁶

Both fantastical and realistic animal characters were and remain a rich source of inspiration in art. Depictions of animals which have accompanied humankind from prehistoric times to the present day are an attempt to capture the

3 Mateu, Anna: Interview with Michel Maffesoli. Our century will see the comeback of esoteric and mystical forms. <https://metode.org/issues/entrevista-revistas/michel-maffesoli-2.html> (20. 02. 2021)

4 Baker, Steve: *The Postmodern Animal*. London: Reaktion Books 2000, pp. 9–18

5 Andersen, Karin: The Presence Of Animals In Contemporary Art As A Sign Of Cultural Change. In: Andersen Karin, Bochicchio, Luca: *Forma. Revista d'humanitats*, Vol. 6, December 2012, pp. 12–23

6 Rigby, Sara: Human-animal hybrids: Can we justify the experiments?, 2019. <https://www.sciencefocus.com/future-technology/human-animal-hybrids-can-we-justify-the-experiments/> (07. 05. 2021)

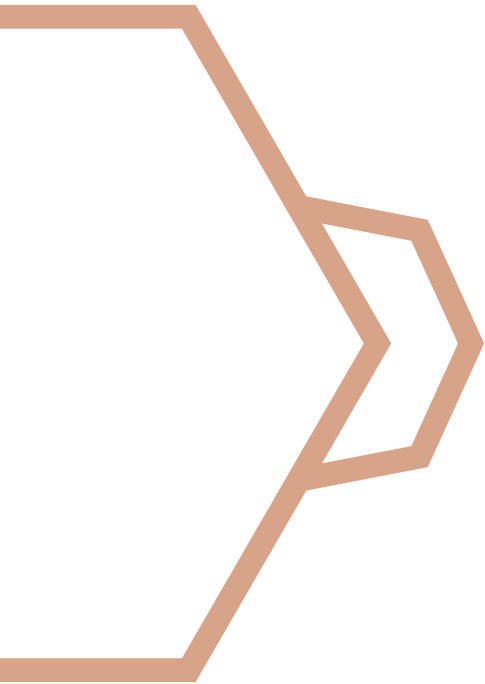
immediate environment, assigning mystical and religious meaning, metaphor, scientific research, admiration and affection, but also fear and revulsion. Animals continue to provoke an emotional response, as can be seen in the wealth of animal imagery in contemporary culture, from animated films to billboard advertisements.

But where can we encounter real animals? While some of them have found a home on comfortable sofas in air-conditioned apartments, many more have lost their habitats or are trapped in the jaws of factory farming. In her book *The Sexual Politics of Meat*, Carol J. Adams (1991) reveals the connections between society's obsession with meat and masculinity. More than 11,000 animals are slaughtered every minute for their meat.⁷ The inequality in the relationship which we have forged with other living creatures is linked to the historical background of our social development. Among the most privileged animals in modern society are cats and dogs, species which have not only become a fixed part of our households but which are, for many, members of the family. People seek emotional support and often much more from their pets, especially in large cities of the Western world where many have chosen cats and dogs over parenthood. Our biological next of kin, great apes such as chimpanzees and bonobos, are the focus of the prurient and unabashed interest of scientific research. They have, however, benefited little from this close relationship, with human activity causing widespread loss of their natural habitat, nor have they gained much from their similarity to humans, becoming instead the target of ridicule and grimaces from zoo visitors.

Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD., curator of the exhibition
(KB)

7 Steiner, Gary: Epic and Pre-Socratic Thought. In: *Anthropocentrism and Its Discontents: The Moral Status of Animals in the History of Western Philosophy*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 2005, pp. 38-52

Opica /

„Čo je pre človeka opica,
výsmech alebo bolestná hanba?“
“What is the ape to man?
A laughing-stock, a thing of shame.”

– Friedrich Nietzsche –

/ Ape

OPICA

Latinský názov pre opicu, *simia*, odkazuje na grécky význam „so stlačeným nosom“, ale zároveň sa spodobuje s latinským slovom *similis*, čo znamená „podobný“ (človeku). Poéta Ennius, citovaný Cicerom, píše: „*Simia quam similis turpissima bestia nobis.*“¹ (Opica nám podobná je pre nás najškaredším zvieratom.)

Opice sa v symbolike objavujú ako zvieratá s prevažne negatívnym významom. Pripomínajú nám naše slabosti ako márnivosť, lakomosť či oplzlosť. Nakoľko sme si s opicami naozaj podobní? Jedným zo základných znakov, ktorým sa odlišujeme od zvierat, je kultúra a schopnosť tvoriť umenie. Poznáme však viaceré opice, ktoré tvoria vizuálne veľmi zaujímavé diela. Mimoriadne známym je príbeh šimpanza Petra, ktorého maľby sa pod falošným pseudonymom neznámeho francúzskeho umelca Pierre Brassau stali v roku 1964 súčasťou výstavy v Galérii Christinae vo švédskom Göteborgu. Kritici, ktorí o skutočnom pôvode diel nevedeli, ich označili za radikálne. Rolf Anderberg napísal: „Brassau maľuje silnými ťahmi, ale aj s jasným odhodlaním. Jeho ťahy štetcom sa krúčia záruvou náročnosťou. Pierre je umelec, ktorý vystupuje s jemnosťou baletky.“²

To vyvoláva otázku, nakoľko ľudooopi „rozumejú“ kompozičnej logike maľby, alebo či je ich prejav iba reflexnou reakciou na vonkajšie podnety. Stretávame sa aj s názormi, že napriek tomu, že opice sú schopné vytvárať komplexné kompozície, ktoré preukazujú „vizuálnu inteligenciu“, ich diela predstavujú iba pasívne reakcie na nástroje a postupy, ktoré im boli ponúknuté. Na základe nášho antropocentrického pohľadu, ktorý vníma estetiku obrazu ako vedomú produkciu znakov, tak môžeme tvrdiť, že aj keď opice môžu dodržiavať súbor formálnych postupov na komponovanie obrazu, nechápu tieto znaky ako obrazu prináležiace.³

- 1 McDermott, William Coffman: The Ape in Roman Literature. Transactions and Proceedings of the American Philological Association, vol. 67, 1936, pp. 148–167. JSTOR, www.jstor.org/stable/283233 (25. 07. 2021)
- 2 Kageyama, Ben: Can Chimpanzees Sell Paintings? <https://historyofyesterday.com/can-chimpanzees-sell-paintings-8d4b89a566fd> (16. 05. 2021)
- 3 Elias, Chad: Between species: animal-human collaboration in contemporary art. <https://contemporary.burlington.org.uk/journal/journal/between-species-animal-human-collaboration-in-contemporary-art> (08. 01. 2021)

S opicami zdieľame viac ako 95 percent nášho genetického programu. Antropocentricky nezaťažený zoológ by človeka bez dlhého zaváhania mohol klasifikovať ako tretí druh šimpanza, spolu s pygmy šimpanzom a šimpanzom obyčajným. Biologicky si so sebou stále nesieme množstvo pudov a inštinktov z minulosti.⁴ Niet však pochyb, že sa človek zo zvieracej ríše vydělil. Čo spôsobi- lo tento skok v našom vývine?

Historik a filozof Yuval Noah Harari (1976) je presvedčený, že hlavným princípom posunu vo vývoji od opice k človeku bol vznik schopnosti abstraktného myslenia, ktoré umožnilo rozvoj kolektívnych predstáv a príbehov ako boh, národ, alebo dnes – demokracia, kapitalizmus, či peniaze. V knihe *Sapiens: A Brief History of Humankind* (Sapiens: Stručná história ľudstva), 2011 píše: „Nikdy nepresvedčíš opicu, aby ti dala banán za prísľub nekonečného množstva banánov po jej smrti v opičom nebi.“⁵

Fridrich Nietzsche (1844 – 1900) v knihe *Tak vrazil Zarathustra*, prvýkrát publikovanej v roku 1883, rozvíja ideu o Nadčloveku (der Übermensch), ktorý by mal byť našim ďalším vývojovým štádiom. Vychádza pritom z evolučnej teórie, ktorá predpokladá, že tak ako človek prekonal vo vývoji svojich predchodcov, mal by byť aj sám časom prekonaný. Nietzsche všeobecne nemá o človeku vysokú mienku. V jednej časti diela píše: „Vynuli ste sa z červa k človeku, ale veľa vo vás je stále červom. Kedysi ste boli opice, a i teraz je človek opicou – viac ako ktorákoľvek opica.“⁶

Myšlienka Darwinovho evolucionizmu ovplyvnila aj vznik série noviel *Tarzan z rodu opíc*, 1912 – 1966. Edgar Rice Burroughs (1875 – 1950), americký spisovateľ fantazijnej literatúry, priblížil cez hlavnú postavu zvieraciu podstatu človeka, ktorý vyrastajúc v divočine, sa pramálo líši od ostatných členov tlupy. Dielo reflektuje ducha doby – okrem spomínanej evolučnej teórie aj kolonializmus a vieru, že európska civilizácia je spásou pre tzv. primitívne kmene a kultúry.

4 Diamond, Jared: *The Third Chimpanzee. The evolution and Future of the Human Animal*. New York: HarperCollins Publishers, 1992, s. 15–47

5 Harari, Yuval Noah: *Sapiens: A Brief History of Humankind*. New York: Harper 2015

6 Nietzsche, Fridrich: *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*. Washington: Thrifty Books 2009

7 Lane, Sarah Jane: *Planet of the Apes and Philosophy: Great Apes Think Alike*.

<https://www.eurekaalert.org/news-releases/592113> (03. 07. 2021)

Film *Planéta opíc*, ktorý vznikol v holywoodských štúdiách v roku 1968, je naopak dystopickým pohľadom do budúcnosti a otočením vývojového procesu: „Planéta, kde sa opice vyvinuli z ľudí? Musí existovať odpoveď,“ hovorí vo filme George Taylor, ktorého stvárnil Charlton Heston.⁷ Príbeh sa odvíja od neočakávaného zvýšenia inteligencie u jednej opice v rámci vedeckého experimentu. Revolúcia opíc následne zvráti beh dejín, pochová americkú kultúru a nastolí vlastný poriadok. Film je dôkazom prelomenia viery voči lineárnemu progresu vo vede a technológii, nespochybňuje však dôležitosť hodnoty západnej kultúry.

Západná kultúra, ktorej základy stoja na antickom dedičstve a kresťanskom náboženstve, je a priori patriarchálna, kde najdôležitejšie úlohy (ešte stále) zohráva „biely muž“. Výnimkou nie je oblasť umenia, na čo poukazuje známa umelecká feministická skupina Guerrilla Girls. Skupina, založená v roku 1985 v New Yorku a skrývajúca svoju identitu pod maskami goríl, kritizuje rodovú a rasovú diskrimináciu v umeleckých inštitúciách. Protesty s gorilími maskami mali v inom kontexte svoju obdobu aj na Slovensku. Ich cieľom bolo domáhanie sa prešetrovania kauzy Gorila, ktorá súvisela s korupčnými škandálmi a podozrením na spoluprácu s mafiou najvyšších predstaviteľov vlády.

Danú situáciu ironicky komentuje v sérii obrazov **Matúš Matátko**. Vystavené diela reagujú na fenomén tropického prostredia v prepojení slovnej hračky na politické kauzy – okrem Gorily, napríklad „Lovci lebiek“ či „Daňový raj“. Sarkazmus je blízky aj umelcovi **Martinovi Kacvinskému**, ktorý v diele *Monkey Mother* expresívne zobrazuje opičiu matku v ikonickej podobe, aby poukázal na prehnaný materinský inštinkt. Okrem materinského inštinktu patrí k základným pudom inštinkt sexuálny. Dielo **Igora Ondruša** je nabité erotikou bez cenzúry. Obraz *Bonopo* zobrazuje opicu v uvoľnenej póze, ako pramatku ľudstva pozývajúcu na plodiaci akt. **Ján Frančák** naopak, vníma svoje korene cez patriarchálny model. Busta opice je pripomienkou nášho predka vyjadrená v klasicizujúcej forme obvykle rezervovanej pre významné osobnosti. Portrét opice od **Mikuláša Kravjanského** je pohľadom do oválneho zrkadla nastaveného divákovi. To vyvoláva pocit okamžitej interakcie a otázku, či je to odraz, kto je divákom a kto zobrazeným. Poľská umelkyňa **Pola Dwurnik** programovo pracuje so zámenou ľudských a zvieracích osobností, pričom často využíva autoportrét, či skupinový portrét so svojimi blízkymi. Dielo **Richarda Kittu** *Conspiracy Afternoon* fiktívne prepája človeka a opicu na genetickej úrovni. Virtuálny klon oživa

7 Lane, Sarah Jane: Planet of the Apes and Philosophy: Great Apes Think Alike. <https://www.eurekalert.org/news-releases/592113> (03. 07. 2021)

Pohľad do expozície Human Animal I., Galéria umelcov Spiša, 2021 /
View of the exhibition Human Animal I., Gallery of Spiš Artists, 2021

cez 3D modeláciu, aby nám názorne ukázal blízkosť našich reakcií. Hry zámieny a prekvapivých spojení sú typické pre tvorbu **Marca Vilallongu** zameranú na digitálnu fotografiu. Zvieracie charaktery aplikované na nádoby deodorantov napovedajú o našom vzdialení sa prírodnému svetu. Podobné postupy využíva vo svojom diele **Matt Morris**, ktorý zostavuje inštalácie z nájdených predmetov do kompozícií pripomínajúce filmové scény z hollywoodskej produkcie. (KB)

APE

The Latin word for ape, *simia*, is derived from the Greek term meaning “with a flattened nose”, but at the same time it is reminiscent of the Latin word *similis* which means similar (i.e., to man). Cicero quoted the poet Ennius in this context: “*Simia quam similis turpissima bestia nobis*”. (How like is the ape, that ugliest of beasts, to us!).¹

The symbolism of apes has an overwhelmingly negative connotation, and they remind us of our own weaknesses such as vanity, gluttony or obscenity. But are we really so similar to apes? One of the basic characteristics which is believed to distinguish us from animals is culture and the ability to create art. However, there are many known examples of apes who have produced visually compelling images. A remarkable example of this is the story of the chimpanzee called Peter whose works were featured in an exhibition at the Gallerie Christinae in Gothenburg in 1964 under the nom de plume of an unknown French painter Pierre Brasseur. Critics who were unaware of the real origin of the artist’s works praised his radical approach. As Rolf Anderberg wrote, “Brasseur paints with powerful strokes, but also with clear determination. His brush strokes twist with furious fastidiousness. Pierre is an artist who performs with the delicacy of a ballet dancer”.²

This also raises the question of to what extent the human ape is capable of “understanding” the compositional logic of a painting or whether it is just a learned reflex, a response to external stimuli. It has also been suggested that although apes are capable of creating complex compositions which demonstrate “visual intelligence”, their works merely represent a passive reaction to the tools and techniques which are at their disposal. From our anthropocentric perspective which perceives the aesthetic of a painting as a conscious production of symbols, it is possible to state that while apes do adhere to a set of formal approaches to the composition of an image, they remain incapable of conceiving these characteristics as belonging to the image itself.³

- 1 McDermott, William Coffman: The Ape in Roman Literature. Transactions and Proceedings of the American Philological Association, vol. 67, 1936, pp. 148–167. JSTOR, www.jstor.org/stable/283233 (25. 07. 2021)
- 2 Kageyama, Ben: Can Chimpanzees Sell Paintings? <https://historyofyesterday.com/can-chimpanzees-sell-paintings-8d4b89a566fd> (16. 05. 2021)
- 3 Elias, Chad: Between species: animal-human collaboration in contemporary art. <https://contemporary.burlington.org.uk/journal/journal/between-species-animal-human-collaboration-in-contemporary-art> (08. 01. 2021)

We share more than 95 percent of our genetic code with apes, and any zoologist unburdened by anthropocentric considerations would not hesitate to categorize humans as a third species of chimpanzee, ranking them alongside pygmy chimpanzees and common chimpanzees. Biologically, we still bear the traces of various reflexes and instincts from our not-so-distant past.⁴ Nonetheless, there can be little doubt that we have separated ourselves from the animal kingdom. What caused this giant leap in our development?

The historian and philosopher Yuval Noah Harari (1976) is convinced that the main factor driving our journey from ape to man was the emergence of the capacity for abstract thinking which enabled the development of a collective imagination and narrative concepts such as God, the nation or, in more modern times, democracy, capitalism and money. As he notes in his 2011 book *Sapiens: A Brief History of Humankind*, "You could never convince a monkey to give you a banana by promising him limitless bananas after death in monkey heaven".⁵

In his 1883 work *Thus Spoke Zarathustra*, Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) outlined his concept of the Übermensch (Overman) which he saw as the next stage in the development of humankind. The idea is based on a theory of human evolution which predicts that just as humans overcame their ancestors in development, they would in turn be superseded over time. Nietzsche himself had a generally poor opinion of his fellow humans. As he once wrote, "You have evolved from worm to man, but much within you is still worm. Once you were apes, yet even now man is more of an ape than any of the apes".⁶

Darwin's theory of evolution was also an important influence on the series of novels featuring the character *Tarzan of the Apes* created by the American fantasy writer Edgar Rice Burroughs (1875 – 1950) which were published between 1912 and 1966. Raised in the wild, Burroughs' protagonist is far closer to the animal nature of man, a feature which distinguishes him from others

4 Diamond, Jared: *The Third Chimpanzee. The evolution and Future of the Human Animal*. New York: HarperCollins Publishers, 1992, pp. 15–47

5 Harari, Yuval Noah: *Sapiens: A Brief History of Humankind*. New York: Harper 2015

6 Nietzsche, Friedrich: *Thus Spoke Zarathustra: A Book for All and None*. Washington: Thrifty Books 2009

of his kind. The works reflect the spirit of the age; in addition to the allusions to evolution, the novels also touch upon the themes of colonialism and the belief that the role of European civilization is the “redemption” of so-called primitive tribes and cultures.

In contrast, the Hollywood film *Planet of the Apes* which was released in 1968 depicts a dystopian future and the reversal of the evolutionary process. As the film’s protagonist George Taylor, played by Charlton Heston, says, “A planet where apes evolved from humans? There’s got to be an answer”.⁷ The plot of the film develops from unexpected surge in intelligence which a single ape undergoes during the course of a scientific experiment. The subsequent uprising of the apes reverses the course of history, overturning American culture, with the apes imposing their own form of order. The film is a testimony to the breakdown of belief in the linear progress of science and technology, but it is still reluctant to question the primacy of Western cultural values.

Established firmly on the foundations of its classical heritage and Christianity, Western culture is intrinsically patriarchal in nature, with “white males” continuing to play the leading roles. One exception to this hegemony, however, is the world of art, a fact which has been pointed out by the feminist art collective Guerilla Girls. Founded in New York in 1985, the group’s members hide their identities behind gorilla masks and criticise gender and race discrimination in art institutions. In a different context, gorilla masks have also featured in protests held in recent times in Slovakia. The demonstrations demanded the full investigation of the Gorilla scandal which related to political corruption and the suspected collaboration of leading government officials with organized crime groups.

Matúš Matátko offers an ironic commentary on these affairs in his series of paintings. The exhibited works are a response to the phenomenon of the tropical environment which he connects with word play to political scandals – the afore-mentioned Gorilla case, but also the “Headhunters” and “Tax Haven” scandals. Sarcasm also features in the works of the artist **Martin Kacvinský**, whose painting *Monkey Mother* is an expressive depiction of an ape in an iconographic format, indicative of an exaggerated maternal instinct. The maternal instinct is one of our basic instincts, and this is no less true in the case of the sexual instinct. The work of **Igor Ondruš** is charged with an uninhibited eroticism.

7 Lane, Sarah Jane: *Planet of the Apes and Philosophy: Great Apes Think Alike*. <https://www.eurekalert.org/news-releases/592113> (03. 07. 2021)

The painting *Bonopo* depicts an ape in a state of repose, the great-grandmother of humankind tempting her descendants to the procreative act. In contrast, **Ján Frančák** perceives his roots as lying within a patriarchal model. His bust of an ape is a memorial to our ancestor in a classical format typically reserved for renowned personalities. The portrait of an ape by **Mikuláš Kravjanský** is presented to us as a view into an oval mirror. The work creates the sense of direct interaction and provokes the question of what exactly is being reflected; who is the viewer and who is the subject? The work of the Polish artist **Pola Dwurnik** examines the exchange of human and animal personalities, often employing self-portraits or group portraits with her friends and family. The work *Conspiracy Afternoon* by **Richard Kitta** depicts a fictional interconnection between man and ape at the genetic level. A virtual clone is brought to life through 3D modelling in order to draw our attention to the similarity of our reactions. Substitution games and surprising interconnections are typical of the digital photography of **Marc Vilallonga**. Animal characters are applied to deodorant canisters in order to indicate our distance from the natural world. **Matt Morris** employs a similar approach in his work, creating installations with found objects in compositions which are reminiscent of scenes from Hollywood films. (KB)

AGA

AGG ATA

TGA ATA CTT

CTC CTA CTG TGA

CGA CGC AGA AGG ATA

TGA ATA CTT CTC CTA CTG

TGA CGA CGC AGA AGG ATA TGA

ATA CTT CTC CTA CTG TGA CGA CGC

AGA AGG ATA TGA ATA CTT CTC CTA CTG

TGA CGA CGC AGA AGG ATA TGA ATA CTT CTC

CGA CGC AGA AGG ATA TGA ATA CTT

CTC CTA CTG TGA CGA CGC AGA AGG ATA TGA ATA CTT

36/50

Mirrors II.

Mickey

Ján Frančák: Moje korene / My roots; 2007;
patinovaná sadra / patinated gypsum; 51 x 26 x 27 cm

Mikuláš Kravjanský (CA): Zrkadlo II. / The mirror II.; 2009; lept na papieri / etching on paper; 38 x 27 cm;
zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection of Gallery of Spiš Artists, G 1777

Matúš Maňátko: Tri múdre opice / Three wise monkeys; 2019;
kombinovaná technika na plátne / mixed media on canvas; 70 x 145 cm

Matúš Maťátko: Hanumán / Hanuman; 2019;
kombinovaná technika na plátne / mixed media on canvas; 100 x 80 cm

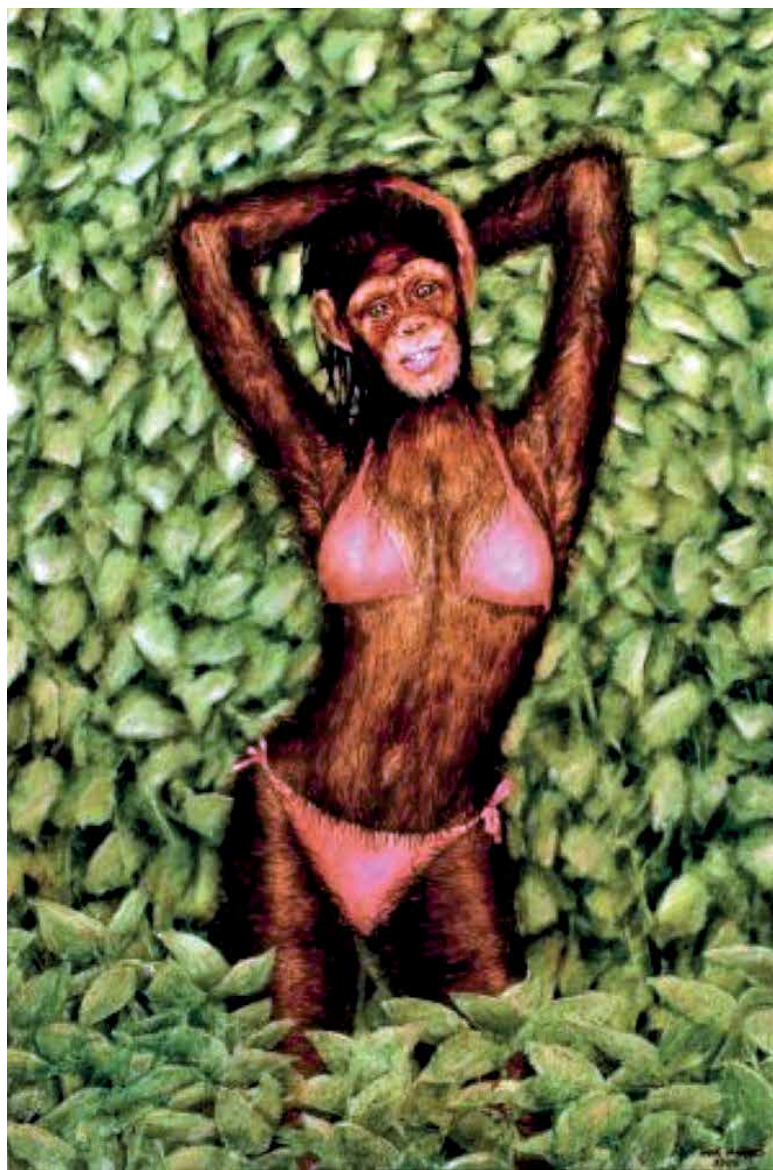

Matt Morris (USA): Ape with Citroën; 2017;
digitálna fotografia C-tyt / digital photography C-type; Ø 50 cm

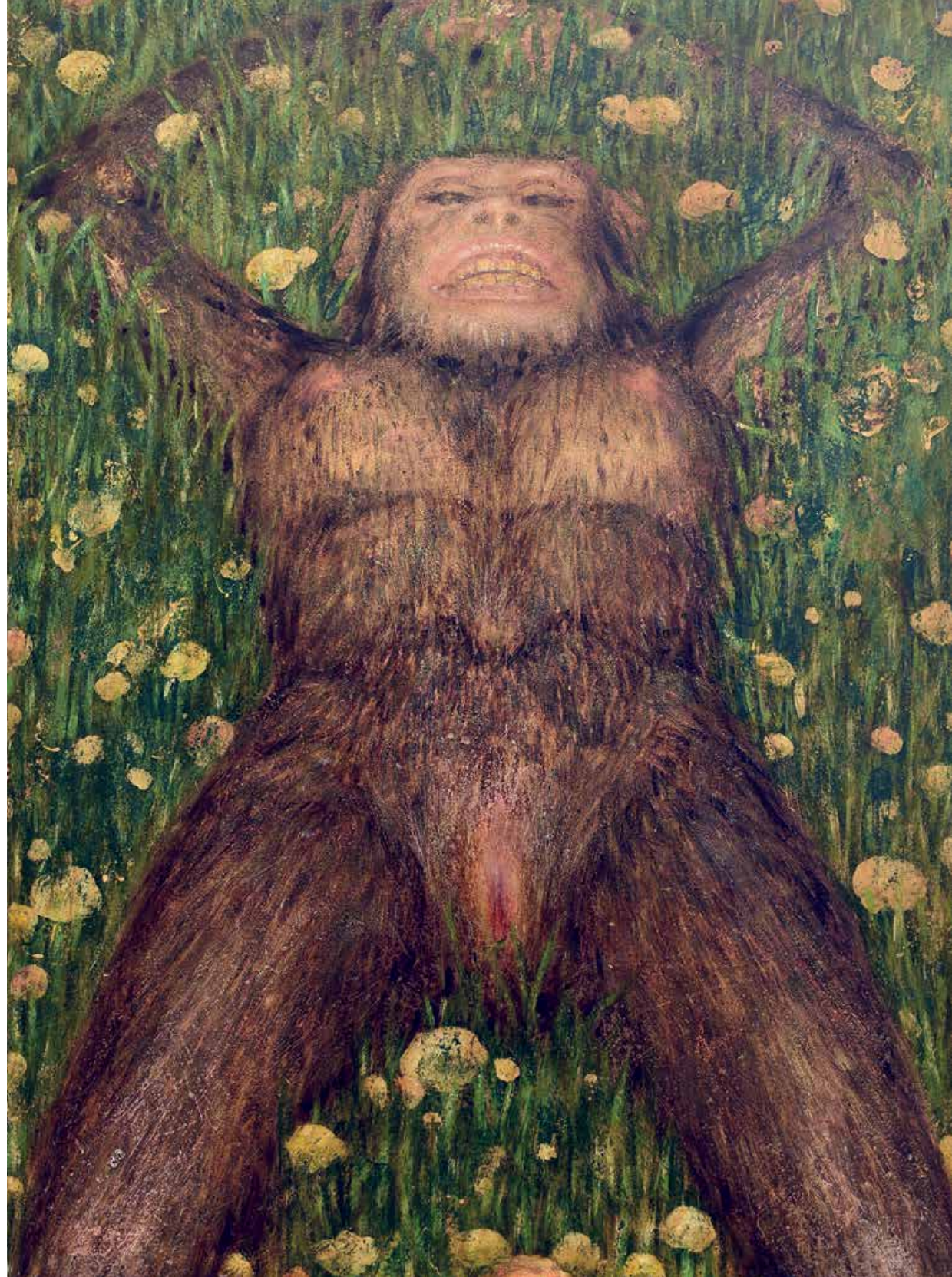
Matúš Maťátko: Gorila / Gorilla; 2019;
kombinovaná technika na plátne / mixed media on canvas; 100 x 80 cm

Igor Ondruš: Cindy; 2006; olej na plátne / oil on canvas;
135 x 90 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Igor Ondruš: Bonopo; 2011;
olej na sololite / oil on hardboard; 80 x 60 cm

Martin Kacvinský: Zberateľský kus / Collector's item; 2018;
akryl na plátne / acrylic on canvas; 145 x 95 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Martin Kacvinský: Mother Monkey; 2010; kombinovaná technika na plátne / mixed media on canvas; 81 x 64,5 cm; zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection of Gallery of Spiš Artists, M 2365

Pola Dwurnik (PL): Apolonias Garden; 2011;
olej na plátne / oil on canvas; 46 x 55 cm

Pola Dwurnik (PL): Queen of Monkeys; 2012; olej na plátne / oil on canvas;
210 x 150 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Pola Dwurnik (PL): Self-Portrait with a Lover and a Cigarette VI.; 2013;
olej na plátne / oil on canvas; 116 x 89 cm

Pola Dwurnik (PL): Self-Portrait with
a Lover and a Cigarette V.; 2013;
olej na płótnie / oil on canvas; 116 x 89 cm

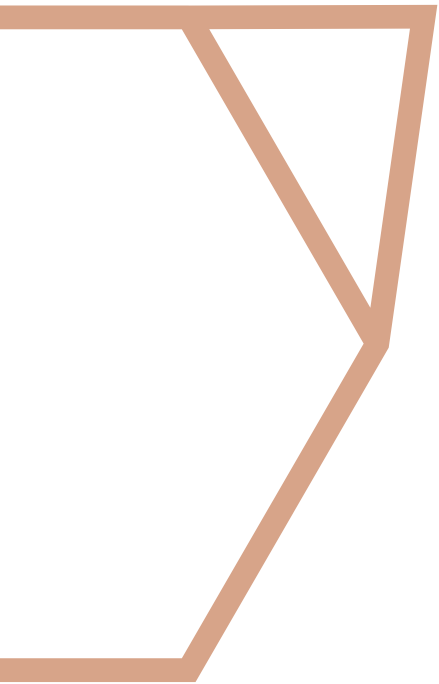

Pola Dwurnik (PL): Final Scene; 2010; olej na plátne / oil on canvas;
150 x 210 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Marc Vilallonga (ES): Mico, z cyklu Family Toys / from the series; 2008;
digitálna fotografia / digital photography; 40 x 30 cm

Pes /

„Keby sme psov naučili hovoriť,
stratili by sme posledného priateľa.“

“If we taught dogs to talk,
we would lose our last friend.”

– Václav Richter –

/ Dog

PES

V poviedke Franza Kafku (1883 – 1924) *Forschungen eines Hundes* (Psie vyšetovanie), 1931 nás autor uvádza do pozície psa – filozofa, ktorý sa snaží pochopiť význam svojej existencie. Jeho pso-centralizované myslenie, nie nepodobné antropocentrickému mysleniu, odhaľuje limity poznania.

Grécky filozof Diogenes zo Sinópy, ktorý je známy svojím rozhodnutím bývať v sude, nazýval seba samého psom, čo pravdepodobne súvisí s jeho odmietaním konvenčných znakov „úspešného“ života ako bohatstvo, privilégia a moc. Za úspech naopak považuje uspokojenie sa so základnými potrebami nevyhnutnými pre život. Pre antického filozofa tak byť skutočne človekom znamená žiť ako pes.¹

Špecifické zobrazenie človeka so psou či šakaľou hlavou, tzv. cynocephalus sa objavuje naprieč časom aj krajinami, od starovekého Egypta, cez Grécko až po Čínu. Toto prepojenie často poukazovalo na možnosť premeny medzi plne ľudským a zvieracím ako jeden z božských znakov.

Francisco Goya (1746 – 1828) bol umelcom, ktorý často maľoval zvieratá ako ľudí a ľudí ako zvieratá. Vo výjave *Pes* zo série *Čiernych malieb*, ktoré vytvoril ako ťažko chorý v rokoch 1820 – 1822, je koncentrovaná nad-osobná existenciálna skúsenosť.

Vnímanie psa sa naprieč kultúrami rôzni. Kým v západnej kultúre je samozrejmosťou považovať psa za najlepšieho priateľa človeka a mať ho vo svojej blízkosti, v islamských krajinách je považovaný za nečisté a nebezpečné zviera. Súvisí to s jeho minulosťou „upratovacou“ úlohou v arabských mestách, kde bol ponechaný voľne žiť vo svorkách a živil sa odpadkami. Prepojenie odpadu s epidémiami chorôb docielilo k masovému odchytu psov a psychologickému odporu k zvieraťu. Práve pre túto skutočnosť vyvolala karikatúra Larksa Vilksa (1946 – 2021) zobrazujúca psa s hlavou proroka Mohameda vlnu búrlivých reakcií vyhrotených až k vyhrážkam smrti. Vilks vytvoril kontroverznú sériu kresieb pre výstavu *Hunden i konsten* (Pes v umení) v malom švédskom meste Tällered. Jeho provokácia bola cieleňá – chcel preskúmať politickú ne-korektnosť a slobodu vyjadrenia (nielen) v umení.

1 Price, Carolyn: Cynism. Philosophy for dogs? <https://www.open.edu/openlearn/history-the-arts/culture/philosophy/cynicism-philosophy-dogs> (03. 11. 2021)

Z výstavy (zľava): kurátorka Katarína Balúnová, riaditeľka galérie Lucia Benická & pes drTeo /
From the exhibition (from the left): curator Katarína Balúnová, gallery director Lucia Benická & dog drTeo

Pes je už viac ako 12 tisíc rokov človeku spoločníkom a ochrancom, ktorý si za svoju oddanosť vyslúžil rovnako našu lásku ako aj pohrdanie. Dnes poznáme stovky druhov psov, ktorí boli programovo vyšľachtení, aby plnili rôzne spoločenské očakávania. Kým v minulosti boli u psa cenené predovšetkým jeho lovecké danosti a schopnosť chrániť majetok, dnes je to najmä vernosť, priateľstvo a emočné zázemie.

Jana Farmanová v diele *S mojím vlkom* prepisuje svoju osobnostnú skúsenosť so psom, ktorý je členom rodiny. Objatie je veľavravným gestom vzájomnej lásky a oddanosti. Podobným výjavom „z rodinného albumu“ je kresba nemeckej umelkyne **Antonie Prinz**, ktorá zobrazuje svojho starého otca s pudlíkom. Pudlík sa na autorkiných kresbách opakuje – je súčasťou autorkinho programu s otázkou, kde začína a končí gýč v umení a živote. Pre **Petra Župníka** je pes znakom stability, ale aj dňa plného zázrakov. Od psa sa môžeme učiť ako žiť a umrieť. Mŕtvy pes zaliaty v olove od **Jána Zelinku** je pripomienkou smrti, ale aj uctením si iného živočícha ako druha. Vytvorenie pomyselného sarkofágu nás navracia späť do čias starovekého Egypta, kedy boli zvieratá polobohmi. Malba **Jany Hatalovej** *Pán Domu* môže byť v širšom ponímaní považované za prepis antropocentrického chápania sveta. Je zobrazením absurdnej situácie, kde nahý tancujúci muž stráca svoju dôstojnosť, čo podčiarkuje prítomnosť psa ignorujúceho výstrednosti svojho pána. Humoristický tón prevláda aj v práci **Mira Trubača**, ktorý reverzným spôsobom ilustruje známu scénu venčenia. (KB)

DOG

In his 1931 short story *Forschungen eines Hundes*, Franz Kafka (1883 – 1924) casts himself in the role of a dog. This canine philosopher attempts to determine the meaning of his existence, but his dog-centric thinking, not dissimilar from our own anthropocentric approach, ultimately reveals the limits of his own knowledge.

The Greek philosopher Diogenes the Cynic, perhaps best known for his decision to live in a barrel, described himself as a dog, an approach which was likely associated with his rejection of conventional attributes of a “successful” life such as wealth, privilege or power. Instead, Diogenes considered success in life as the fulfilment of one’s basic unavoidable needs, believing that to be truly human is to live like a dog.¹

The specific depiction of a man with the head of a dog or jackal, known as the cynocephalus, appears throughout history across many different cultures, from ancient Egypt through classical Greece and even to China. This symbolism often alluded to the transformation from fully human to fully animal, a sign of the divine.

The artist Francisco Goya (1746 – 1828) often depicted animals as people and people as animals in his works. His painting *The Dog* from the *Black Paintings* series of works which he produced while seriously ill between 1820 and 1822, is a sublimated out-of-body existential experience.

Perceptions of the dog vary across different cultures. While in Western culture it is commonplace to consider dogs as man’s best friend and to live alongside them, the animal is considered unclean and dangerous in many Islamic countries, an association that may be linked to their past existence in Arab cities as scavengers, roaming the streets in packs, living on garbage. The association which formed between street refuse and infectious epidemics led to mass culls of dogs and a psychological repulsion towards the animals. It was this fact to which the cartoonist Lars Vilks (1946 – 2021) was alluding in his depiction of a dog with the head of the Prophet Mohammed which provoked

1 Price, Carolyn: Cynism. Philosophy for dogs? <https://www.open.edu/openlearn/history-the-arts/culture/philosophy/cynicism-philosophy-dogs> (03. 11. 2021)

a wave of furious responses including death threats. Vilks had created his controversial series for the exhibition titled *Hunden i konsten* (The Dog in Art) held in the small Swedish town of Tällered. His provocation served a purpose: he aimed to examine political correctness and freedom of expression in art (and beyond).

The dog has been man's companion and guardian for over 12,000 years and has earned both our love and our contempt for this loyalty and devotion. Dogs have been selectively bred for a variety of social purposes, with hundreds of distinct dog breeds now in existence. While dogs in the past were mainly valued for their hunting skills and their ability to protect property, it is now their loyalty, affection and emotional background which we seek out.

In her work *With My Wolf*, **Jana Farmanová** describes her personal experience with her dog which she considers a member of the family. The embrace is an eloquent gesture of mutual affection and devotion. A similar image "from the family album" is found in the work by the German artist **Antonia Prinz** which depicts her grandfather with a poodle. The poodle appears repeatedly in the artist's works which question the boundaries and limits of kitsch in art. For **Peter Župník**, the dog is both a sign of stability and also a day full of wonder. Dogs can teach us how to live and also how to die. The dead dog sealed in lead by **Ján Zelinka** is a memento mori but also a mark of respect for another creature as an equal. The creation of an abstracted sarcophagus takes us back to the times of ancient Egypt when animals were considered demigods. The painting *Pán Domu* (Master of the House) by **Jana Hatalová** can be broadly understood as a transcript of an anthropocentric conception of the world. It depicts an absurd situation in which a naked man dances, stripped of his dignity, a sense which is underlined by the dog which is studiously ignoring his master's odd behaviour. A humorous tone is also prevalent in the work by **Miro Trubač** which illustrates a reversal of the familiar scene of dogwalking. (KB)

Pola Dwurnik (PL): Two Faithful Dogs (Self-Portrait with Mum); 2012;
olej na plátne / oil on canvas; 46 x 55 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Jana Farmanová: S mojím vlkom II. / With my wolf II.; 2019;
akryl na plátne / acrylic on canvas; 180 x 130 cm

Alena Adamíková: Milenci II. / Lovers II.; 2013;
olej na plátne / oil on canvas; 130 x 150 cm

Alena Adamíková: Helena Trójska, zo série Nežné bytosti /
Helena of Troy, from the series Gentle Beings; 2012;
olej na plátne / oil on canvas; 80 x 70 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Peter Župník: Dogs day; 1985 - 1987; fotografia, / photography; 57 x 39 cm;
zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection of Gallery of Spiš Artists, F 1815

Antonia Prinz (DE): Hello I have 1 dog; 2020; ceruza na papieri / pencil on paper; 17 x 24 cm

Peter Župník: *Stabilita / Stability*; 1989; fotografia / photography; 39 x 58,5 cm;
zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection of Gallery of Spiš Artists, F 830

Ján Zelinka: Rekviem pre psa / Requiem for a dog; 2010;
uhynutý pes zaliaty v olove / perished dog in lead, 85 x 45 x 23 cm

Marc Vilallonga (ES): Gos, z cyklu Family Toys / from the series; 2008;
digitálna fotografia / digital photography; 40 x 30 cm

Jana Hatalová: Pán domu / Master of the house; 2017;
akryl na plátne / acrylic on canvas; 150 x 150 cm

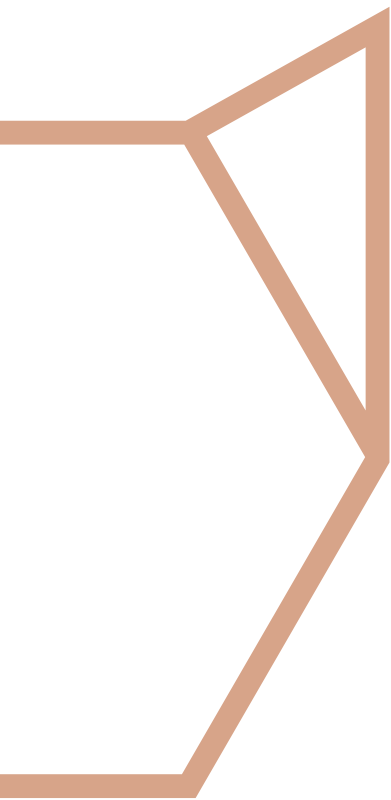
Miro Trubač: Mr. Dog (Mužopes); 2015;
kolorovaná sadra / colored gypsum;
75 x 45 x 95 cm

Mačka /

„Neexistujú žiadne obyčajné mačky.“
“There are no ordinary cats.”

– Colette –

/ Cat

MAČKA

Mačky neplánujú svoj život, žijú ho tak, ako prichádza, píše John Gray (1948) vo svojej knihe *Feline Philosophy: Cats and the Meaning of Life* (Mačacia filozofia: Mačky a zmysel života), 2020: „V skutočnosti nemôžeme žiť ako mačky. Môžeme sa však naučiť ako žiť lepšie ako ľudia, od mačiek, pretože ony nemajú zvláštne neduhy, ktoré majú ľudia, strach o budúcnosť, život v predstavách, veľa strachu zo smrti... Nemôžeme byť ako ony... ale môžeme sa od nich učiť, prečo sme takí, akí sme, a žiť trochu viac ako ony.“¹

S mačkou si ľudstvo spája množstvo symbolických významov, ktoré lavírujú od negatívnych aspektov démonických síl a čarodejníctva, po pozitívne charakteristiky ako spirituálne osvietenie, intuícia, sloboda a elegancia. Polarita prisudzovaných vlastností tradične spája mačku so ženou. Od Basket, egyptskej bohyně plodnosti, po komixovú postavu Catwoman, je toto spojenie charakterizované vysokou mierou sexuality.

V skorších spoločnostiach felinizácia žien odrážala ich silu a relatívne vyššie sociálne postavenie. Ženská sila ale časom začala byť nechcená. V stredoveku sa metafora mačky používala na identifikáciu žien, ktoré sa vymykali spod spoločensky oklieštených pravidiel, pričom boli opisované ako žiadostivé a neposlušné. Ako vo svojich spisoch odkrýva Simone de Beauvoir (1908 – 1986), ženy boli definované vo vzťahu k mužom, ktorí určovali štruktúru spoločnosti a jej pravidlá. Kým muž bol subjektom, „človekom“, tým, ktorý sa aktívne podieľal na dianí, ženy mali byť pasívne, telesne a reprodukčne kontrolovateľné. Kategorizované ako „iné“, poháňané impulzmi, iracionálne, boli chybou v programe sveta riadeného rozumom. Ekofeminizmus zdôrazňuje, že prirovnávanie žien k zvieratám a prírode ich v patriarchálnej spoločnosti zámerne znevýhodňovalo a umožňovalo ich vykorisťovanie.²

1 Mallinson, Theresa: 'Feline Philosophy': A cat's-eye view on life's meaning. <https://mg.co.za/friday/2020-12-11-feline-philosophy-a-cats-eye-view-on-lifes-meaning/> (23. 04. 2021)

2 Wrenn, Corey: Pussy grabs back: bestialized sexual politics and intersectional failure in protest posters for the 2017 women's march. https://www.researchgate.net/publication/324782810_Pussy_grabs_back_bestialized_sexual_politics_and_intersectional_failure_in_protest_posters_for_the_2017_women%27s_march (15. 07. 2021)

Judith Butler (1956) pritom dokazuje, že pohlavie je performatívne, odporuje biologicky odvodenej povahe a je vždy kvalifikované inými identitami. Mužské či ženské identity teda neexistujú mimo ich výrazov. Rodová identita vzniká interakčne a je sociálne podmienená v rámci historického kontextu.³

V tradičnej západnej kultúre sú dokonca rodovo vnímané tak mačky ako aj psy – kým psy sú považované za vhodné domáce zvieratá pre mužov, mačky naopak pre ženy, najmä lesbičky. Slovné spojenie „the crazy cat lady“ je predpojatosť, ktorej čelia predovšetkým staršie nevydaté ženy. Na začiatku 20. storočia bol obraz mačky používaný ako antipropaganda v rámci diskurzu boja žien za volebné právo. Zámerom bolo vykresliť sufražetky ako hlúpe a infantilné a teda nevhodné na politickú angažovanosť. Aktivistky, ktoré sa ocitli vo väzení však naďalej vzdorovali vyhlásením hladovky. Britská vláda v roku 1913 prijala zákon o dočasnom oslobodení väzňov na zotavenie, aby sa vyhla zodpovednosti za ich smrť a následnej martyrizácii. Tento akt sa stal všeobecne známym ako „Zákon o mačkách a myšiach“. Týmto mačka nadobúda opačnú, rozhodnú a mužnú „tom-cat“ identitu, ktorá predstavuje násilnú realitu boja žien za politické práva v mužskej verejnej sfére.⁴ V nasledujúcich desaťročiach si ženy symbol mačky opäť suverénne privlastňujú, aby ho využili k boju za svoje práva. Mačka domáca sa tak mení na mačku divú, ktorá sa zdráha opanovaniu.

Feministické teórie sa kontinuálne objavujú v prácach poľskej umelkyne **Anky Leśniak**, členky skupiny ženských umelkýň Fracjka Group. Prezentované dielo, digitálna tlač – lightbox, pracuje s prepojením symboliky ženy-bohyne a mačky, kde autorka pracuje performatívne s vlastným telom. Podobne **Megan Laurent**, mladá francúzska umelkyňa, je sama sebe objektom, pričom sa inštaluje do mačacej role s akcentom na erotickú energiu prevtelenia. V diele **Matúša**

3 Butler, Judith: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge 1990
4 Wrenn, Corey: Woman-as-Cat in Anti-Suffrage Propaganda. <https://thesocietypages.org/socimages/2013/12/04/the-feminization-of-the-cat-in-anti-suffrage-propaganda/> (11. 05. 2021)

Pohľad do expozície Human Animal I., Galéria umelcov Spiša, 2021 /
View of the exhibition Human Animal I., Gallery of Spiš Artists, 2021

Lányiho je žena s mačacou hlavou výstrahou, nebezpečenstvom neukotvených síl očarovania. Obraz čiernej mačky tradične nesie v sebe množstvo významov spätých s mágiou. Fotograf **Peter Župník** mimoriadne sugestívnym spôsobom zachytáva oči mačky, ktoré tradične v ľuďoch vyvolávali zmiešané pocity úžasu a strachu z diablovej prítomnosti. Obrazy **Jany Hatalovej** nesú v sebe tmnú atmosféru nevedomia obdobia adolescencie. Mladé dievčatá sa stávajú protagonistkami absurdných príbehov s otvoreným koncom. Sú pre autorku katarziou, exorcizmom spomienkového zaťaženia mysle. Taktiež **Miro Trubač** reflektuje obdobie detstva, pričom poukazuje na ľahkomyselné týranie zvierat. Je jedným z mála autorov na slovenskej scéne, ktorý sa zaoberá práve obdobím dospievania chlapcov v muža. Obdobie detstva v inej, romantickej rovine, predstavujú diela **Aleny Adamíkovej**, ktorá zachycuje imagináciu pomyselných zvieracích strážcov technikou klasickej olejomalby. Mačky vpletené do účesov krehkých dievčat – infantiek sú holdom previazanosti s prírodným svetom a maliarskych zručností španielskeho maliara Diega Velázqueza. (KB)

CAT

Cats don't plan out their days; they live life as it comes, writes John Gray (1948) in his 2020 book *Philosophy: Cats and the Meaning of Life*: "We can't actually live like cats. We can learn how to live better as humans, from cats, because they don't have the particular maladies that humans have of worrying about the future, living in their imagination, fearing death a lot... We can't, kind of, be like them... but we can, perhaps, learn from them why we are as we are, and to live a little more like them."¹

Humans have attributed a variety of symbolic meanings to cats ranging from negative aspects such as demonic power and witchcraft to positive characteristics such as spiritual enlightenment, intuition, independence and elegance. The polarity of these attributed characteristics has led to the traditional association which is made between cats and women. From the Egyptian fertility goddess Bastet to the comic book character Catwoman, this association has been characterized to a large degree by sexuality.

In earlier societies, the felination of women reflected their relative strength and higher social position. Over time, however, female power became seen as less desirable. In the Middle Ages the cat metaphor was applied to women who bridled against the restrictions which society imposed upon them, branding them as wilful and disobedient. As Simone de Beauvoir (1908 – 1986) revealed in her writings, women were defined in terms of their relationship to men who themselves defined the structure of society and its rules. While men were the subject, actively involved in the events of the day, women were expected to be passive, controllable both physically and through their reproductive role. Categorized as the "other", driven by impulses, irrational, women were a flaw in the world of reason and order. Ecofeminism stresses that the association of women with animals and nature which is typical in patriarchal societies has deliberately undermined them and enabled their exploitation.²

- 1 Mallinson, Theresa: 'Feline Philosophy': A cat's-eye view on life's meaning. <https://mg.co.za/friday/2020-12-11-feline-philosophy-a-cats-eye-view-on-lifes-meaning/> (23. 04. 2021)
- 2 Wrenn, Corey: Pussy grabs back: bestialized sexual politics and intersectional failure in protest posters for the 2017 women's march. https://www.researchgate.net/publication/324782810_Pussy_grabs_back_bestialized_sexual_politics_and_intersectional_failure_in_protest_posters_for_the_2017_women%27s_march (15. 07. 2021)

Judith Butler (1956) has outlined the ways in which gender is performative rather than biologically determined, and that it is always qualified by other identities. In essence, masculine and feminine identities do not exist outside of their respective expressions. Gender identity emerges through an interactive process and is socially conditioned within distinct historical contexts.³ In traditional Western culture, even cats and dogs are perceived within a gendered framework; while dogs are considered a suitable companion for men, cats are seen as more appropriate for women, especially lesbians. The cliché of the “crazy cat lady” is a prejudicial phrase mainly used to denigrate elderly single women. In the early 20th century, the image of the cat was employed as counter-propaganda in the discourse of the Suffragette movement. The intention was depict Suffragettes as simple-minded and infantile and thus unsuited for political involvement. However, imprisoned activists continued to resist by declaring hunger strikes. In 1913, the British Government passed a law which allowed the temporary release of prisoners for their recovery, thereby avoiding responsibility for their deaths and subsequent martyrdom. This law became known as the “cat and mouse law”, granting the cat an opposite determined identity of the masculine “tomcat” which emphasised the violent reality of women’s struggle for political rights in a masculine public sphere.⁴ In the following decades, women reclaimed the symbol of the cat on their own terms, utilising the identity in their fight for equal rights. The domestic cat had gone feral, transforming into a wildcat which could not easily be tamed.

Feminist theory is a common feature of the work of the Polish artist **Anka Leśniak**, a member of the feminist art collective Frakcja Group. Her presented work, a digitally-printed lightbox, plays with the associations between the female goddess figure and the cat, with the artist working performatively with her own body. The young French artist **Megan Laurent** also uses her own body as an object, taking on the role of the cat and accentuating the erotic charge of the incarnation. The work by **Matúš Lányi** features a woman with the head of a cat, a warning about the dangers of the unbridled power of temptation. The image of the black cat typically conveys a multitude of meanings connected with magic. The photographer **Peter Župník** portrays cats’ eyes in a remarkably suggestive manner, a subject which has traditionally evoked a mixture of

3 Butler, Judith: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge 1990
4 Wrenn, Corey: Woman-as-Cat in Anti-Suffrage Propaganda. <https://thesocietypages.org/socimages/2013/12/04/the-feminization-of-the-cat-in-anti-suffrage-propaganda/> (11. 05. 2021)

wonder and fear over the potentially demonic presence which we can discern within their depths. The paintings of **Jana Hatalová** are suffused with the dark atmosphere of the adolescent subconscious. Young girls become the protagonists of their own absurd and open-ended tales. The works are a form of catharsis for the artist, an exorcism of recollections of mental burdens. **Miro Trubač** also reflects on the period of childhood, drawing attention to the thoughtless abuse of animals. Trubač is one of the few artists on the Slovak art scene who is examining the transition from boyhood to masculine adulthood. Childhood also features in the work of **Alena Adamíková**, albeit on a different, more romantic level, which capture the spirit of imaginary animal guardians in the technique of classical oil painting. Cats are woven into the hairstyles of delicate infant girls, a tribute to the connection with the natural world and to the painterly skills of the Spanish artist Diego Velázquez. (KB)

Alena Adamíková: Infantka ZINA II., zo série Respect to Velázquez /
Infanta ZINA II., from the series Respect to Velázquez; 2017;
olej na plátne / oil on canvas; 160 x 130 cm

Alena Adamíková: Infantka Hato, zo série Respect to Velázquez /
Infanta Hato, from the series Respect to Velázquez; 2015;
olej na plátne / oil on canvas; 130 x 90 cm

Alena Adamíková: Dievča s mačkou / Girl with a cat; 2020;
olej na plátne / oil on canvas; 130 x 90 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Jana Farmanová: Dievča s kocúrikom / Girl with a tomcat; 2018;
olej na plátne / oil on canvas; 150 x 130 cm

Matúš Lányi: Twins; 2013; olej na plátne / oil on canvas;
Ø 170 cm; zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection
of Gallery of Spiš Artists , M 2112

Igor Ondruš: Kamošky / Friends; 2011; olej na plátne / oil on canvas;
70 x 50 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Megan Laurent (FR): Cachée n°2 1-4; 2015;
digitálna fotografia / digital photography; 63 x 42 cm

Megan Laurent (FR): Cachée n°3; 2016; digitálna fotografia / digital photography;
30 x 42 cm; nevystavené dielo / unexhibited work

Peter Župník: Chatte noire; 1996 – 2006; fotografia / photography; 29 x 40 cm;
zo zbierky Galérie umelcov Spiša / from the collection of Gallery of Spiš Artists , F 1674

Anka Leśniak (PL): Hekate, z cyklu Incarnations / Hekate, from the series; 2014,
digitálna fotografia, lightbox / digital photography, lightbox; 70 x 70 cm

Jana Hatalová: Fire; 2016; akryl na plátne / acrylic on canvas; 140 x 100 cm

Miro Trubač: Štart / Start; 2015;
kolorovaná sadra / colored gypsum;
55 x 100 x 72 cm

Jana Hatalová: Afternoon with Mr. B I.; 2016; akryl na plátne / acrylic on canvas; 100 x 70 cm

Jana Hatalová: Afternoon with Mr. B II.; 2016; akryl na plátne / acrylic on canvas; 100 x 70 cm

Ján Zelinka: Rekviev pre mačku / Requiem for a cat; 2013;
uhynutá mačka zaliata v olove / perished cat in lead, 55 x 35 x 12 cm

Pola Dwurnik (PL): Coffee and Steel; 2013 – 2014;
olej na plátne / oil on canvas; 150 x 210 cm;
nevystavené dielo / unexhibited work

NIEKOĽKO MYŠLIENOK K FILOZOFII ZVIERAT. AKO VZNIKÁ INAKOSŤ.

Táto krátka úvaha je apelom k vzájomnému rešpektovaniu sa a tolerancii.

Filozofia zvierat okrem iného, presvedčivo argumentuje, že zvieratám, neschopným slova možno pripísať určité mentálne schopnosti, že neexistuje žiadny principiálny rozdiel medzi človekom a zvieratom a že máme voči všetkým (nielen ľudským) bytostiam morálnu zodpovednosť. Už v počiatkoch vzniku antickej filozofie zohrávajú zvieratá dôležitú úlohu, napr. ako Plutarch, tak aj Aristoteles priznávali zvieratám určité schopnosti, vyvodzujúc pritom odlišné závery. Kým Plutarchova argumentácia stála na morálnych základoch, Aristoteles, podobne ako neskoršie Descartes zastával spochybňujúci, negujúci princíp¹. V nasledujúcich riadkoch sa pokúsím ostať v pozitívnom duchu.

Otázka „Čo/ kto je človek?“ patrí ku kľúčovým otázkam filozofie. K teóriám animalizmu², veľmi stručne zhrnuté, spadajú učenia, zahŕňajúce ľudskú bytosť ako súčasť prírodného svetu zvierat.³ My, ľudské bytosti so schopnosťou reči, pripisujeme zvieratám myšlienky na základe ich nerečového správania sa. Ak pripustíme možnosť, že zvieratá, podobne ako malé deti sú schopné určitých intencionálnych stavov – ako vnemy a úmysly, možno tieto schopnosti vnímať v prenesenom rečovom obraze. Vo filozofii jazyka, biológie, bio-filozofii či vo filozofii mysle predstavuje teleosemantika teoretický prístup vysvetľujúci podstatu významu prostredníctvom jeho prirodzenej biologickej funkcie⁴. Veľmi zjednodušene možno teleosemantické prístupy vyjadriť nasledovne: funkcia generovaná

- 1 Pozri úvod katalógu, Katarína Balúnová, *Human Animal I. Najbližší príbuzní*. Nasledujúc Aristotela, nevytvára príroda nič bezúčelové; zjednodušene vyjadrené, zvieratá existujú kvôli ľuďom. In: Aristoteles: Politik I, 1256b; v zjednodušenom ponímaní Descarta sú zvieratá stroje. René Descartes: *Discours de la méthode*, Hamburg, Felix Meiner Verlag 1990 s. 32.
- 2 Napr. Olson, Eric T., *The human animal*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1997
- 3 Prikláňam sa k názoru biologickej antropologičky Barbary J. King, že ľudia sú, rovnako ako zvieratá v ríši zvierat jedineční, rozhodne nie ale nadriadení. Život je balansovaním medzi rešpektovaním ľudskej a každej inej – aj zvieracej inakosti. <https://www.animalsasia.org/de/media/news/news-archiv/yes-humans-are-unique-in-the-animal-kingdom-but-not-superior.html> (13.03.2022)
- 4 Pozri napr. Fred Dretske, *Explaining behavior. Reasons in a world of causes*, Cambridge, Mass MIT Press, 1988; Ruth G. Milikan, Biosemantics. In: Brian McLaughlin, Ansgar Beckermann (Ed.), *Journal of Philosophy*. Oxford University Press, 1989, s. 281-297; Wolfgang Detel, *Teleosemantik. Ein neuer Blick auf den Geist?* In: Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 49, 2001, s. 465-491; Graham Macdonald, David Papineau (Ed.), *Teleosemantics*, Oxford University Press 2006; Markus Wild, *Tierphilosophie*, Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich 2012.

reprezentáciami sa stáva cieľom. Tento cieľ sa stáva normou, ktorej schopnosť konania závisí na reprezentácii. Myšlienka o niečom, skúsenosť z niečoho, úmysel vykonať niečo sú len niektoré z možných príkladov intencionálnych stavov. Zjednodušene: intencionálne stavy sú o niečom (objekt) alebo rozumejú niečo ako niečo (obsah). Vyjadrené obrazovo: Pes (objekt) je čierny (aspekt), beží na voľnom priestranstve a aj keď je vo výžive veľmi prispôsobivý, živí sa prevažne mäsitou potravou (ďalšie rozvíjajúce aspekty). Spojením objektu a aspektov vzniká intencionálny obsah, pomocou ktorého sa niečo (objekt – pes) ako niečo (aspekt – je čierny, beží na voľnom priestranstve) reprezentuje. Intencionálne stavy majú teda obsah (objekt, aspekt), reprezentujú naše relatívne, komplexné a flexibilné vnímanie sveta (vnímanie našej reality), ktoré je časťou oveľa väčšej, existujúcej skutočnosti. Ďalší posun funkcie za pomoci reprezentácii k cieľu môže byť vyjadrený nasledovne: Stav tráviacej sústavy nášho psa predstavuje prítomnosť napr. kuracieho mäsa, ak platí, že je jej biologickou funkciou indikovať prítomnosť mäsa. Stav má teda určitú funkciu, pretože ponúka evolučnú selekciu, z čoho vyplýva, že vznik myšlienok, významov a už existujúcich stavov možno vysvetliť (aj) evolučne – ich redukovaním na biologické procesy bez možného vyššieho významového obsahu. Ak pripustíme, že prirodzené funkcie vznikajú z historicko-evolučných selektívnych procesov, môžeme sa ďalej zamyslieť a uznať, že niektoré z nich môžu byť získané individuálnymi (na)učnými procesmi. Naučí sa pes, že si v tieni stromu dobre oddýchne, získa zviera funkciu reprezentovať "oddychové miesta", pričom nie je podstatné, či sú funkcie selektované za účelom naplnenia nejakého cieľa alebo napr. vyriešenia nejakého problému, v každom prípade ide o selektovanú činnosť.

Nadväzujúc na predchádzajúce riadky, predstavy získavajú svoj význam z toho, že niečo predstavujú. Napríklad výpoveď: „pes – najlepší priateľ človeka“ získava svoj význam na základe už existujúcej zodpovedajúcej reprezentácie vo svete. Veľkou milovníčkou psov (všetkých species) ko-existujúcich v „[...] konštitutívnom, historickom, premenlivom vzťahu s ľuďmi, [...] pretvoreným dedičstvom ko-evolúcie a spoločného stávania sa v prírodných kultúrach“⁵, je aj Donna

5 Donna Haraway, *Das Manifest für Gefährten*, Berlin, Merve Verlag 2016, s. 18.

Haraway (1944)⁶. Študovala zoológiu, literatúru a filozofiu, promovala z biológie. V súčasnosti je emeritnou profesorkou Kalifornskej univerzity v Santa Cruz, zaoberá sa biotechnológiami, vedou, ekofeministickou filozofiou, spojenou s posthumanizmom či novým materializmom. Kritizuje antropocentrizmus, zdôrazňuje samo-sa-organizujúce sily neľudských procesov, skúma ich disonantné vzťahy a spoločensko-etické praktiky. Je jednou z „najviac citovaných mysliteľiek“⁷ prezentujúcich „iný“ spôsob myslenia o svete, o prírode a teda aj o svete zvierat, ktorý sa v (nielen) v súčasnom umení stáva čoraz viac prítomným.

Umelecké inštitúcie si kladú klimatické otázky, zvieratá sa stávajú súčasťou výstav, teórie podčiarkujúce svet momentálne sa „dejúceho“ umenia, zintenzívňujú aj napr. antropologické či prírodovedecké texty. Jedným z takýchto textov je aj *The Companion Species Manifesto. Dog, Men and Significant Otherness* (2003), v ktorom Haraway konštruktívno-špecificky popisuje historicky podmienené vzťahy medzi ľuďmi a psami, rozprávajúc pritom príbehy o evolúcii, o láske, o výchove a o tréningu psov, o našej „signifikantnej inakosti“, prostredníctvom ktorej sa my všetci – priamo či nepriamo spoluúčastníci, stávame tým, čím sme.⁸ Termínom „companion species“ objasňuje autorka vzájomné spolužitie rôznych druhov, o.i. aj ľudí a zvierat.

Zvieratá sú považované za formy „iných [životných] svetov“⁹, ktorých vzájomná „intra-akcia“¹⁰ neprebíha a nie je riadená len zo strany človeka. Jedným z príkladov je domestikácia, emergentný proces kohabitácie, spolunažívania, ktorého involvácia o.i. aj rôznych species, vyústila k širšej, plastickejšej, kontext špecifickejšej symbiogenézy a s ňou súvisiacej redefinícii ko-evolúcie¹¹. Na konkrétnych príbehoch psov – napr. pyrenejských horských psov či austrálskych ovčiakov opísaných nielen v spomínanom manifeste, ale aj v ďalších textoch,

6 K „bezpodmienečnej láske“ sa stavia Haraway kriticky, poukazujúc pritom o.i. aj na obe svetové vojny. Donna Haraway, *Das Manifest für Gefährten*, Berlin, Merve Verlag 2016, s. 41.

7 Pozri: Monopol-Rankig 100 najvýznamnejších protagonistov a protagonistiek súčasného sveta umenia 2021: <https://www.monopol-magazin.de/monopol-top-100-kunstwelt-2021> (15.03.2022).

8 Donna Haraway, *Das Manifest für Gefährten*, Berlin, Merve Verlag 2016, s. 31.

9 Tamže, s. 43.

10 Aj keď Haraway používa termín „interakcie“, prikláňam sa k Baradovskému neologizmu „intra-akcia“ („intra-action“), ktorý je kľúčovým prvkom jej agenciálno-realistickeho rámca. Označuje vzájomné konštituovanie prelínajúcich sa dejov. Na rozdiel od zaužívanej „interaction“, ktorá predpokladá, že existujú samostatné individuálne deje, predchádzajúce ich interakcii, prostredníctvom „intra-action“ samostatné deje nepredchádzajú, ale skôr vznikajú. „Odlíšné“ deje sú odlišné len vo vzťahovom, nie v absolútnom zmysle, to znamená, že sú odlišné len vo vzťahu k ich vzájomnému prelínaniu a neexistujú ako jednotlivé prvky. Karen Barad: *Meeting The Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*, Durham & London, Duke University Press 2007, s. 33.

11 Donna Haraway, *Das Manifest für Gefährten*, Berlin, Merve Verlag 2016, s. 120.

ako napr. *When Species Meet* (2008), autorka argumentuje, že nielen samotná domestikácia, ale aj prijatie psa ako člena rodiny podnietilo vznik trhu s tým súvisiacim tovarom (napr. špecializované krmivo, oblečenie, výcvikové kurzy, zariadenia o starostlivosť pre psov).¹² Tento rozvoj „zvieracej kultúry“ prispel k nielen k „právam na zdravie“, čo následne zmenilo (a zlepšilo) veterinárnu starostlivosť¹³, ale prejavili sa aj ekonomicko-právno-etické otázky, v ktorých sú psy faktormi, stávajú sa „živým kapitálom“ či biotechnologickým tovarom v poľnohospodárskom priemysle, v niektorých štátnych odvetviach ako napr. vo vojenskom, či zdravotníctvom sektore, ktoré bolo (a stále je) potrebné legislatívne upraviť.¹⁴

Haraway vyzýva k prekonaniu (nielen) druhových hraníc. Pochopenie ľudsko-zvieracích vzťahov môže pomôcť zodpovedať o. i. i politicko-etické otázky, umožňujúce rozvoj signifikantnej inakosti či poukázania dôležitosti historického pozadia a poznania v ďalších oblastiach. Zviera je naším rovnocenným partnerom:

„Vzťahy sú konštitutívne; psy a ľudia vznikajú ako historické bytosti, ako vzájomne pôsobiace subjekty a objekty, práve prostredníctvom slovíec ich vzťahu. Ľudia a psy sa vznikajú ako vzájomne prispôbení partneri v prirodzených kultúrach živého kapitálu.“¹⁵

Každé jedno stretnutie medzi živými organizmami (od baktérií, vírusov, kultivovaných buniek, psov či človeka) je prekročením hraníc. To prekročenie uvádza do pohybu aktivitu, ktorá nastáva pri kontakte (dotyku), pri ktorej vznikajú „nové“ významy charakterizujúce inakosť, ktorá sa v ďalšom novovzniknutom význame môže stať politickou či sociálno-spoločenskou otázkou. Jeden z mnohých príkladov autorky je osud mladých pouličných Sato psov z Puerto-Rica, dovážaných do USA s argumentom ich záchranu. Tieto psy sa sterilizujú. Historickú paralelu možno vidieť v časoch kolonizácie, keď sa v 50. rokoch 20. storočia na Puerto-rických ženách prvýkrát skúšala antikoncepcná tabletká, predtým ako bola oficiálne uvedená na trh¹⁶.

12 Haraway analyzuje viaceré príklady od používania psov vo vojne v Iraku až po resocializačné zariadenia v amerických nápravných ústavoch. Donna J. Haraway, *Value-added dogs and lively capital*, s. 50. In: Donna J. Haraway, *When Species Meet*. Minneapolis, London University of Minnesota Press 2008, s. 62.

13 V roku 2006 bolo Spojených štátoch použitých \$, 9,4 biliónov eur na veterinárnu starostlivosť. Tamže, s. 50.

14 Okrem správania sa pracovných, či pyrejských psov, kedysi chrániacich stáda oviec pred vlkami, medvedmi, či kojotmi, analyzuje Haraway o.i. aj voluntárne príbehy strážnych psov, pomáhajúcim ovciam pri pôrode či vodiace psy sprevádzajúcich zrakovo postihnutých. Tamže, s. 57.

15 Tamže, s. 62.

16 Donna Haraway, *Das Manifest für Gefährten*, Berlin, Merve Verlag 2016, s. 103.

Príroda, kultúra, ľudskými zmyslami vnímaná realita, ktorá je časťou nami ne(s)poznanej oveľa väčšej skutočnosti, zdanie či „dokázateľné“ fakty sa prelínajú. Naša realita, alebo jej vnímanie sa odohráva v neustálom sa meniacom procese stávania sa, ktoré funguje na vzájomnej intra-aktivite. Spoločná ľudsko-zvieracia (aj každá iná) existencia, jej vzájomné dopĺňanie sa, sa stáva spoločným rozvíjajúcim sa procesom.

Dr. Zuzana Križalkovičová, filozofka

Pohľad do expozície Human Animal I., Galéria umelcov Spiša, 2021 /
View of the exhibition Human Animal I., Gallery of Spiš Artists, 2021

SOME THOUGHTS ON THE PHILOSOPHY OF ANIMALS. HOW OTHERNESS HAS ARISEN.

These brief reflections are a call for mutual respect and tolerance.

In general terms, the philosophy of animals has argued convincingly that animals can be ascribed a certain mental capacity regardless of their inability to speak, that there is no difference in principle between humans and animals, and that we have a moral obligation towards all beings, human or otherwise. Animals have played a fundamental role in philosophy since the early classical period; although Plutarch and Aristotle both perceived animals as possessing specific abilities, they reached different conclusions on the subject. While Plutarch's arguments were based on a moral foundation, Aristotle, like Descartes many centuries later, maintained a more sceptical, negative approach.¹ In this short contribution, I intend to remain in a more positive spirit.

The question of "What / who is a human?" is one of the key issues of philosophy. Briefly stated, the theories of animalism² encompass teachings which include human beings as part of the natural world of animals.³ As human beings with the power of speech, we attribute ideas to animals on the basis of their non-verbal behaviour. If we accept the possibility that animals, like small children, have the capacity for certain intentional states such as perceptions and aims, then these abilities can also be perceived in figural speech images. In the philosophy of language, biology, bio-philosophy and the philosophy of thought, teleosemantics is employed as a theoretical approach to elucidate the essence

1 See the introduction to the catalogue, Katarína Balúnová, *Human Animal I. Najbližší príbuzní* [Human Animal I. Next of Kin].

"If therefore nature makes nothing without purpose or in vain, it follows that nature has made all the animals for the sake of men". In: Aristotle: Politics I, 1256b. In a simplified understanding of Descartes, animals are seen as machines. René Descartes: *Discours de la méthode*, Hamburg, Felix Meiner Verlag 1990 p. 32.

2 For example, Eric T. Olson, *The Human Animal*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1997.

3 I incline to the view of the biological anthropologist Barbara J. King that humans, like animals in the animal kingdom, are unique but by no means superior. Life is a balance between respecting humans and all others, including the otherness of animals. <https://www.animalsasia.org/de/media/news/news-archive/yes-humans-are-unique-in-the-animal-kingdom-but-not-superior.html> (13.03.2022)

of meaning within the context of its natural biological function.⁴ In a greatly simplified manner, teleosemantics can be summarised as follows: a function generated by representation becomes an intention. This intention can become a norm, the ability of which to act relies on representation. A thought about something, an experience of something, a resolution to do something; these are only some of the possible examples of intentional states. In even simpler terms, intentional states concern something (the object) or understand something as something (content). As an illustration of this concept, consider the following: a dog (the object) is black (an aspect), and it runs free; although it is highly adaptable in terms of diet, it mainly feeds on meat (further developing aspects). The connection between an object and aspect produces an intentional content which allows something (the object – a dog) to be represented as something (an aspect – it is black, it runs free). Intentional states therefore consist of content (an object, an aspect) but they also represent our relative, complex and flexible perception of the world: in essence, the perception of our reality which is part of a much larger, existing reality. Another transition from a function to an intention by means of representation can be expressed as follows. The state of our dog's digestive system reveals the presence of, for example, chicken meat if it is valid that its biological function is to indicate the presence of meat. The state therefore serves a specific purpose and offers an evolutionary selection which suggests the emergence of thought, meaning and pre-existing states can be explained (additionally) in an evolutionary manner, or by being reduced to biological processes which lack any possible higher semantic content. If we accept that natural functions arise from historical evolutionary selective processes, we can go further and acknowledge that some functions can be acquired through individual learning (and teaching) processes. When a dog learns that it can rest well under the shade of a tree, the animal gains the function of representing a "resting place". It is not important whether such functions are selected for the purpose of fulfilling a goal or as a mean of resolving a problem; each of these cases is a selected activity.

4 See, for example, Fred Dretske, *Explaining Behavior. Reasons in a World of Causes*, Cambridge, Mass MIT Press, 1988; Ruth G. Milikan, Biosemantics. In: Brian McLaughlin, Ansgar Beckermann (Ed.), *Journal of Philosophy*. Oxford University Press, 1989, pp. 281-297; Wolfgang Detel, *Teleosemantik. Ein neuer Blick auf den Geist?* In: *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 49, 2001, pp. 465-491; Graham Macdonald, David Papineau (Ed.), *Teleosemantics*, Oxford University Press 2006; Markus Wild, *Tierphilosophie*, Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich 2012.

Developing this line of thought further, ideas gain their meaning from the fact that they represent something. For example, the saying that “the dog is man’s best friend” acquires a meaning on the basis of pre-existing and corresponding representations of the world. Donna Haraway (1944)⁵ is a lover of all animals, especially dogs, a species which co-exists in “[...] a constitutive, historical, protean relationship with human beings, [...] the consequences of co-evolution in natureculture”.⁶ Haraway studied zoology, literature and philosophy, and graduated in biology. She is currently Professor Emeritus at the University of California in Santa Cruz where she specialises in biotechnologies, science and eco-feminist philosophy in combination with posthumanism and new materialism. She is a critic of anthropocentrism, emphasising the self-organising power of non-human processes and researching their dissonant relationships and socio-ethical practices. She has been described as one of the “most cited thinkers”⁷ and offers an “other” way of thinking about the world, nature and also the world of animals which has become an ever more relevant theme in contemporary art and other fields.

Art institutions are addressing issues related to climate change, animals are featuring in exhibitions, theories are highlighting the world of contemporary relevant art, while anthropological and scientific texts are also intensifying their approach to these issues. One such text is Haraway’s *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness* (2003) in which the author offers a constructive-specific description of the historically conditioned relationship between people and dogs, touching on various themes including evolution, love, dog training, and our “significant otherness”, “through which the partners come to be who we are in flesh and sign”.⁸

Haraway uses the term “companion animals” to signify the mutual co-existence of different species, including that between humans and animals.

5 Haraway takes a critical stance towards the concept of “unconditional love”, pointing to the example of the two World Wars among others. Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2003, p. 33.

6 Ibid, p. 11.

7 See: The Monopol ranking of the 100 most important personalities in the contemporary art world in 2021: <https://www.monopol-magazin.de/monopol-top-100-kunstwelt-2021> (15.03.2022).

8 Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2003, p. 25.

9 Ibid, p. 34.

Animals are considered to be forms of “other worlds”⁹, whose mutual “interactions”¹⁰ neither occur nor are controlled by humans. One example of this is domestication, the emergent process of co-habitation and co-existence, with the participation of various species in this process resulting in a wider, more dynamic and context-specific symbiogenesis and a related redefinition of co-evolution.¹¹ Haraway relates the stories of specific dog breeds, for example the Pyrenean mountain dog or the Australian sheepdog, in both *The Companion Animal Manifesto* and other works such as *When Species Meet* (2008), in which she argues that it is not only the process of domestication but the acceptance of the dog as a member of the family that has given rise to the emergence of a market for related products including specialised dog foods, clothing, training courses and canine care products.¹² This development of “animal culture” has led not only to the “right to healthcare”, resulting in changes (and improvements) to veterinary care,¹³ but has also raised economic, legal and ethical questions relating to dogs, with the animals emerging as “lively capital” or biotechnological products in the agricultural industry, with their use in the military and health sectors of many states requiring (and still requires) the introduction of legislative changes.¹⁴

Haraway challenges us to overcome the boundaries of species (and others). A better understanding of human-animal relationships can help to address political-ethical questions, to enable the development of significant otherness or to draw attention to the importance of historical contexts and knowledge in other fields. Animals are our equal partners:

- 10 Although Haraway uses the term “interactions”, I incline more towards Karen Barad’s neologism of “intra-action” which, as Barad writes, “is a key element of my agential realist framework. The neologism ‘intra-action’ signifies the mutual constitution of entangled agencies. That is, in contrast to the usual ‘interaction’ which assumes that there are separate individual agencies that precede their interaction, the notion of intra-action recognizes that distinct agencies do not precede, but rather emerge through, their intra-action. It is important to note that the ‘distinct’ agencies are only distinct in a relational, not an absolute, sense, that is, agencies are only distinct in relation to their mutual entanglement; they don’t exist as individual elements.” Karen Barad: *Meeting the Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*, Durham & London, Duke University Press 2007, p. 33.
- 11 Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2003, p. 29.
- 12 Haraway analyses several examples, from the use of dogs in the Iraq war to resocialization facilities in US correctional facilities. Donna J. Haraway, “Value-added dogs and lively capital”, p. 50. In: Donna J. Haraway, *When Species Meet*. Minneapolis, London University of Minnesota Press 2008, p. 62.
- 13 In 2006, \$9.4 billion was spent on veterinary treatment in the USA. Ibid, p. 50.
- 14 In addition to the behaviour of working dogs such as the Pyrenean mountain dogs which protect sheep flocks from predation by wolves, bears or coyotes, Haraway also analyses anecdotal cases of dogs willingly protecting others such as guard dogs, dogs assisting in the birth of lambs or guide dogs for the blind. Ibid, p. 57.

“Relations are constitutive; dogs and people are emergent as historical beings, as subjects and objects to each other, precisely through the verbs of their relating. People and dogs emerge as mutually adapted partners in the naturecultures of lively capital”.¹⁵

Each individual encounter between living organisms (be they bacteria, viruses, cultured cells, dogs or people) constitutes the crossing of a border. This crossing sets in motion an activity which commences upon contact (touch), triggering the formation of “new” meanings that characterise otherness and which can then emerge as social or societal issues in further newly formed meanings. One of several examples which Haraway suggests is the fate of the young Sato street dogs from Puerto Rico which are shipped to the US mainland with the intention of saving their lives. The dogs are sterilised upon arrival, and this has suggested a historical parallel with the colonialism of the 1950s during which the still unapproved contraceptive pill was tested on Puerto Rican women without their knowledge.¹⁶

Nature, culture, the reality perceived through the human senses which is only part of a far greater reality which we cannot comprehend, empirical or “verifiable” facts are all intertwined. Our reality (or our perception of it) takes place in a constantly changing process of becoming which operates on the basis of mutual intra-action. The shared human-animal (and every other) existence, its mutual fulfilment, becomes a shared process of evolution.

Dr. Zuzana Križalkovičová, philosopher

15 Donna J. Haraway, *When Species Meet*, Minneapolis, London University of Minnesota Press 2008, p. 62.

16 Donna J. Haraway, *Manifestly Haraway: The Cyborg Manifesto, The Companion Species Manifesto, Companions in Conversation (with Cary Wolfe)*, Minneapolis London, Minnesota University of Minnesota Press, 2016, p. 180-188.

Autori / Autors

ALENA ADAMÍKOVÁ • POLA DWURNIK

JANA FARMANOVÁ • JÁN FRANČÁK

JANA HATALOVÁ • MARTIN KACVINSKÝ

RICHARD KITTA • MIKULÁŠ KRAVJANSKÝ

MEGAN LAURENT • MATÚŠ LÁNYI

ANKA LEŠNIAK • MATÚŠ MAŽÁTKO

MATT MORRIS • IGOR ONDRUŠ

ANTONIA PRINZ • MIRO TRUBAČ

MARC VILALLONGA • JÁN ZELINKA

PETER ŽUPNÍK

ALENA ADAMÍKOVÁ

Pre Alenu Adamíkovú (1972) je inšpiráciou predovšetkým svet vzťahov. Sú to vzťahy rodinné, priateľské, vzťah človek – univerzum, pričom sa prelína svet vonkajší a vnútorný. V jej dielach cítiť úzku spätosť s prírodou, snahu sa od nej učiť. Autorka maľuje zvieratá, ktoré sa s človekom prelínajú nielen na fyzickej úrovni, ale aj na citovej a psychologick kej. Ticho meditácie a plnosť imaginácie je obsiahnuté v portrétnych zobrazeniach, v ktorých sa prestupuje sen s predstavou skutočnosti. Mimoriadne pôsobivé je jej vyobrazenie detí, kde dokáže vystihnúť ich vlastný svet, ktorý nám dospelým obvykle uniká.

Alena Adamíková v roku 2011 úspešne ukončila doktorandské štúdium na Katedre maľby a iných médií, prof. Daniel Fischer, Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave. V roku 2009 bolo jej dielo v semifinále STRABAG ARTAWARD, Viedeň, Rakúsko a v roku 2002 získala Certificate of Merit, SEC & WE-International Environmental Photography Competition, Singapur. Žije v Novej Dedinke pri Bratislave.

www.alena-adamikova.com

POLA DWURNIK (PL)

Pola Dwurnik (1979) pracuje hlavne s olejomalbou a rôznymi prístupmi v kresbe, ale venuje sa aj koláži a poštovému umeniu. Maľba je pre ňu médiom na zachytenie emocionálnych zážitkov, pričom znovu objavuje silu výrazu v hraniciach figurálneho zobrazenia. Zvieratá zaujímajú v jej tvorbe dôležitú úlohu – sú partnermi, priateľmi a rozprávačmi príbehov. Mnohopočetne vstupujú do kancelárií a mestských obydlí, aby narušili naše civilizáciu upravené vzorce správania. Sériu *Apolonia's Garden* (Záhrada Apolónie) je autorkiným osobným Edenom, ktorý zaplňuje ako Noemovu archu pred postupným vymieraním druhov. V rámci autoportrétov zobrazuje seba v spoločnosti vybraných zvierat, alebo sa do zvieracích rolí štylizuje, aby nás konfrontovala s možnou inakosťou.

Pola Dwurnik je od roku 2012 členkou BERLINERPOOL Arts Network and Mobile Archive v Berlíne. Jej diela sú v zbierkach Národného múzea v Gdaňsku, Múzea súčasného umenia MOCÁK v Krakove a Múzeu súčasného umenia vo Vroclave. Žije vo Varšave a Berlíne. www.poladwurnik.com

JANA FARMANOVÁ

Jana Farmanová (1970) je bytostnou figuralistkou, ktorá zachytáva čaro každodennosti. Inšpiruje sa tým, čo má na dosah ruky, zhadnocuje prítomný moment, aby ho zaliala do svetla zvečneného meditatívneho snenia. Jej obrazy sú zastavením okamihu, ktorého krása nám pri rýchлом tempe života často uniká. Vo svojej tvorbe spracúva intímne ženské námety vychádzajúce z priamej reflexie osobných, alebo zdieľaných skúseností. Výjavy sú radostnou oslavou života s poetickým nádychom, ktorý podčiarkuje kultivovaná farebnosť lomená bielou. Častým námetom autorky je príroda, flóra a fauna, ktorá ju obklopuje. Záhradné zákuťia, prechádzka lesom, či výjavy s domácimi zvieratami, ktoré sa stali členmi rodiny, sa objavujú v jej diele s prirodzenosťou blízkeho a poznaného.

V roku 1996 ukončila magisterské štúdium na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, Ateliér maľby prof. Jána Bergera. Od roku 2016 pracuje ako odborná asistentka na Katedre maľby Akadémie umení v Banskej Bystrici. Žije v Nitre.

JÁN FRANČÁK

Ján Frančák (1986) je umelcom, ktorý nadväzuje na tradičné poňatie sochy, od portrétu po zobrazenie celej figúry. Má blízky vzťah ku klasickému modelovaniu, ktoré obohacuje o experimenty s novými a alternatívnymi materiálmi. Realizoval viaceré portréty osobností ako Koloman Sokol, Ján Turek či Élisabeth Eppinger. Do portrétu vkladá psychologické vlastnosti a životný príbeh zobrazovaného tak, aby ho priblížil divákovi ako človeka so špecifickým osudom.

Autora zaujímajú metafyzické presahy, často sa inšpiruje biblickým príbehom v rozšírenom kontexte hľadania významu a smerovania ľudstva. Busta *Moje korene* reaguje na evolučnú teóriu, zobrazuje tvár opice, ktorá je zároveň portrétom nášho predchodcu.

V r. 2005 – 2011 študoval na Fakulte výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, kde neskôr pokračoval na doktorskom štúdiu, ktoré úspešne ukončil v r. 2015. V r. 2012 – 2013 absolvoval študijný pobyt na Akadémii umení v Prahe. Vystavoval na Slovensku, v Poľsku a v Českej republike. Žije v Levoči. www.janfrancak.com

JANA HATALOVÁ

Jana Hatalová (1994) sa vo svojej tvorbe zaoberá témami identity, telesnosti a vyrovnanania sa so sexualitou. Vo svojich obrazoch skúma najmä obdobie dospievania, premeny dievčaťa na ženu, emočnú nevyrovnanosť a komplikovanosť prerodu. Dôležitou inšpiráciou je pre ňu dielo poľsko-francúzskeho umelca Balthusa, ktorý je známy svojimi eroticky nabitými obrazmi pubertálnych dievčat. Hrdinky Hatalovej malieb sú Lolity, zlé a krehké zároveň, ktoré sú na rozhraní dospelosti ešte stále naviazané na svoj detský svet, v ktorom je prekvapivo veľa démonov. Diela sú naratívne, nesú v sebe náznaky temných i absurdných príbehov so znepokojujúcou atmosférou. Banálne výjavy z internetu sú spracované cez optiku podvedomia so zaradením archetypálnych postáv a symbolov.

Jana Hatalová je absolventkou Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach, Ateliér súčasného obrazu, doc. Adam Szentpétery. Počas štúdií absolvovala študijný pobyt na Fakulte výtvarných umení Vysokého učenia technického v Brne a na Akadémii Sztuk Pięknych v Krakove. Žije v Košiciach.

MARTIN KACVINSKÝ

Martin Kacvinský (1984) sa vo svojej tvorbe zaoberá kritikou súčasnej spoločnosti a jednotlivca, otázkami súvisiacimi s technickým

pokrokom, či medziľudskými vzťahmi. Typická je preňho nielen široká škála tém, ale aj maliarskych prístupov. Popieranie perspektívy a ustálené kompozície, výrazná až jedovatá farebnosť s typickým kontrastom fialovej a zelenej, akčné gesto, maľba škvŕn a stekanie farieb, je súčasťou významového konceptu, ktorý kombinuje difúzne a gestické prvky, aby tak rozohralo čítanie na podvedomej úrovni vnímania. Zanechanie obrazu v zdanlivej fáze nedokončenosti dodáva dielam životaschopnosť v zmysle myšlienky, že dokončený obraz je mŕtvý. Dielo *Mother Monkey* sa formálne inšpiruje religióznymi výjavmi Bohorodičky, aby nastavilo zrkadlo súčasnej spoločnosti, ktorá adoruje skôr mediálne „celebrity“ ako skutočné osobnosti.

Martin Kacvinský v r. 2009 – 2015 študoval na Fakulte výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici. V Spišskej Novej Vsi organizoval sériu výstav *weKLADY* post-gallery určenú pre študentov výtvarných vysokých škôl na Slovensku.

RICHARD KITTA

Diela Richarda Kittu (1979) sú častokrát provokáciou ku kontemplácii nad možnosťami médií a umeleckých subžánrov či (ne)zaužívaných umeleckých konceptov. Autor ponúka svojský pohľad na mediálne umenie súčasnosti, ktoré v spojení s interdisciplinárnym diskurzom mixuje a vytvára rôznorodé funkčné invarianty, respektívne originálne umelecké relikty. Na výstave predstavil dielo *Conspiracy Afternoon*, ktoré tvorí nenápadný virtuálny klon opice a človeka vytvorený v rámci softvérovej platformy MetaHuman. 3D render je zámerne doplnený o zvukovú stopu – prednášku o štruktúre DNA, z ktorej je hlavný protagonist (ape/human) zjavne otrávený a unavený. Ďalším dielom je *Conspiracy Code* vo forme tzv. Snellenovej tabule, ktorú poznáme z návštev u očnému lekárovi. V tomto prípade však zobrazuje základný genetický kód človeka a opice, samozrejme, s možnosťou autorskej konšpirácie či cenzúry.

Richard Kitta pôsobí ako pedagóg v Ateliéri nových médií na Fakulte umení TU v Košiciach a v Ateliéri Digitálne médiá na Akadémii umení v Banskej Bystrici. Okrem umeleckých a edukačných aktivít stojí za komplexnými umeleckými projektmi ako DIG gallery, ENTER, MAO alebo Kotolňa.

MIKULÁŠ KRAVJANSKÝ (CA)

Mikuláš Kravjanský (1928 – 2020) sa venoval najmä klasickej grafickej tvorbe, ale aj maľbe, kresbe a počítačovej grafike. Bol fascinovaný otázkami existencie vesmíru, zdôrazňoval polarizované napätie medzi bytosťou a bytím a jeho náboženským a filozofickým pôvodom. Minulosť chápal ako substanciu neodvratne prítomnú vo vrstvách podvedomia. Vo svojich dielach archeologickým spôsobom odkrýval stratigrafiu rozmanitosti civilizácie, od mýtov vzdialených kultúr po utopické myšlienky romantickej kozmológie. Dielo *Zrkadlo II.* zobrazuje rám barokového ručného zrkadla, v ktorom sa objavuje tvár opice otočenej k divákovi. Jednoduchá kompozícia vyvoláva otázku, či je to odraz, kto je divákom a kto zobrazeným.

V r. 1958 vyštudoval Vysokú školu múzických umení v Bratislave, odbor scénografie. V r. 1968 emigroval do Kanady, kde sa stal profesorom dizajnu a divadla na Humber College v Toronte. Počas svojho života vytvoril scény a kostýmové kolekcie do viac ako 300 inscenácií. Je autorom viac ako 500 edícií grafických listov technikou leptu.

MEGAN LAURENT (FR)

Skúmanie vlastnej telesnosti cez médium fotografie je dlhodobým umeleckým projektom francúzskej umelkyne Megan Laurent (1990). Telo a jeho vzťah ku svetu je determinovaný cez vizuálne autobiografické záznamy, kde je autorka režisérkou aj modelkou. Byť sa premieňa na ateliér, stáva sa plochou obývanou fyzickým jestvovaním a projekciou mentálnych imaginácií. Autoportrét sa stáva dvojitým katalyzátorom emócií a retencie. Vizuálnym zachytením a premieňaním reality cez fotografiu sa

umelkyňa spolupodieľa na vytváraní vlastnej identity. Sériá fotografií *Cachée 1 – 3* zobrazuje autorku v intímnom prostredí kúpeľne, kde pomocou mačacej masky mení svoju identitu. Stotožňuje sa tak s predstavou ženy – mačky, ktorá zahŕňa komplexnosť elegancie, fyzickej príťažlivosti, erotizmu, ale aj emočnú nezávislosť a slobodu.

Megan Laurent absolvovala v r. 2012 magisterské štúdium na Fakulte umení, Amiens a v r. 2019 druhé magisterské štúdium v odbore Kultúra a kultúrne dedičstvo na Fakulte sociológie. Žije v Amiens, Francúzsko.
@meganlaurent_art

MATÚŠ LÁNYI

Matúš Lányi (1981) je maliarom, videoumelcom a tvorcom inštalácií. Vo svojej tvorbe dlhodobo vedie dialóg s náboženstvom a digitalizáciou. Kresťanské symboly svojvoľne ohýba a podrobuje ich transformácii na postmoderné ikony globálneho sveta. Používanie kresťanských symbolov je pre umelca forma oslobodenia sa zo starých myšlienkových schém. Dielami tak kladie otázku, ako nakladať s dedičstvom duchovnej tradície, ktorá už nedokáže reflektovať komplexnosť súčasného sveta. Maľba *Twins* zdanlivo vybočuje z umelcovej línie, nakoľko neobsahuje priame náboženské konotácie. Dielo je súčasťou širšej série „supermodeliek“ *Bikini I.–VI., IHS series*. Kým v sérii *Bikini* zobrazuje nadrozmerne detaily ženských tiel, v tomto prípade sa jedná o dvojportrét. Krásne telá s hlavami mačacích šeliem vypovedajú o nebezpečenstve sexuálnej príťažlivosti.

V r. 2000 – 2007 študoval na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach. Okrem Slovenska vystavoval v Českej republike, USA, Francúzsku, Nemecku, Rakúsku a Izraeli. Žije v Banskej Štiavnici.
www.lanyi.euweb.cz

ANKA LEŚNIAK (PL)

Anka Leśniak (1978) je súčasná poľská umelkyňa, ktorá sa vo svojej tvorbe zaoberá témou pohľavia, tela, etnickej identity, histórie, jazyka a pamäti. Zaujíma ju najmä história žien, ktorú vníma ako nedostatočne zastúpenú v rámci oficiálnych dejín. Pracuje v médiu inštalácie, performance, site specific a videoartu. Vystavené dielo *Hekate* je zobrazením gréckej bohyně mágie, čarodejníctva a noci v typickom trojitom stelesnení s čiernou mačkou. Je súčasťou širšej série *Incarnations* (Vtelenia), kde autorka pracuje s obrazmi a významami bohýň pohanských a východných náboženstiev. Cez digitálnu manipuláciu autoportrétov sa s nimi stotožňuje, odkazujúc na archetyp bohyně matky a kladúc si otázku, či je možné vytvoriť iný obraz ženstva ako ten, ktorý v súčasnosti v našej kultúre dominuje.

Anka Leśniak, je členkou združenia Art and Documentation Association a skupiny ženských umelkýň Frakcja Group, spoluorganizátorka feministických panelových diskusií „Seminarium Feministyczne“ a odborná asistentka na Fakulte sochy a intermédií Akadémie výtvarného umenia, Gdaňsk. www.ankalesniak.pl

MATÚŠ MAŤÁTKO

Matúš Maťátko (1984) sa venuje maľbe, veľkopoštoj grafike, ilustrácii a soche. Jeho diela pracujú s iróniou a satirou pranierujúc ľudskú hlúposť, nacionalizmus a lokálnu politickú situáciu. Navonok hravé výjavy tak v sebe nesú odkazy na vážne spoločenské témy. Forma krátkych vizuálnych príbehov je autorovou „Ezopovou bájkou“, spôsobom, ako komunikuje s divákom. Diela *Tri opice*, *Gorila* a *Hanumán*, vytvorené pre výstavný projekt *Tropic-Exotic* (Magna Gallery), reagujú na fenomén tropického prostredia v prepojení slovnej hračky na politické kauzy Slovenska (Gorila, Lovci lebiek, Daňový raj).

Matúš Maťátko v r. 2005 – 2011 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u prof. Dušana Kállaya. V r. 2010 absolvoval študijnú stáž na Vysokej škole

umeleckopriemyselnej v Prahe. Jeho ilustrácie a autorské knihy boli viackrát ocenené v súťaži Najkrajšia kniha Slovenska. Vo verejnom priestore realizoval veľkopoštoé maľby v areáli 4D gallery v Galante, na Mariánskej ulici v Bratislave a v Novej Cvernovke.

@matatko.matus

MATT MORRIS (USA)

Matt Morris (1968) je intermediálnym umelcom, ktorý zostavuje nápadité kompozície zvieracích reprezentácií vo vzťahu k nostalgickej technológii. Využíva pritom nájdene predmety, často gýčovej estetiky, ktorým dáva možnosť opätovného sebaurčenia. Fotografické zachytenie a následné zväčšenie kompozícií vytvára novú subjektívnu realitu s príbehom. Autor zdôrazňuje ekologický podtón svojich prác, plastové figúrky zvierat sa stávajú alegóriou prírodného sveta, ktorý je v súčasnej kultúre masívne napodobovaný a zároveň masívne ničený. Dielo *Ape with Citroën* (Opica s Citroenom) je typickým príkladom umeleckých výstupov autora, kde hravým spôsobom manipuluje prefabrikované objekty – hračky do nových súvislostí. Kompozícia pripomínajúca filmovú scénu z hollywoodskej produkcie apeluje na divákovu predstavivosť, aby dotvoril naznačený príbeh.

Matt Morris v r. 1991 – 1997 študoval maľbu a fotografiu na San Diego State University a Louisiana State University. Mal samostatné výstavy v Los Angeles, Paríži a Hamburgu. V súčasnosti učí digitálnu fotografiu na Baton Rouge Community College. www.matt.morris.net

IGOR ONDRUŠ

Diela Igora Ondruša (1972) sú erotické a podvratnícke zároveň. Systematicky sleduje niekoľko príbuzných tém, ktoré bez zbytočnej servítky satiricky kritizujú vzťahy od letných letných zväzdaní po takmer pornografické náhlady do spální. Maľba je u autora emancipovanou entitou bez cenzúry. Rastie na plátne alebo inom podklade akosi svojvoľne, bez potreby vysvetlenia príčinných súvis-

lostí. Je denníkovým záznamom najmä emočno-vzťahového, eroticko-ironického, sociálno-asociálneho prežívania autora. Ľudia na obrazoch sa menia na zvieratá podľa prislúchajúcich, alebo priradených charakteristik, podčiarkujúc tak naratívnosť vypovedaného príbehu. Ondruš tak cez seba odkrýva všeobecne platnú živočíšnu pudovosť človeka iba zľahka prekrytú pozlátkom civilizácie a slušnej výchovy.

V r. 1997 – 2003 študoval na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave v ateliéri prof. Vladimíra Popoviča a ateliéri prof. Róberta Jančoviča. Venuje sa maľbe, objektu, inštaláciám a ilustráciám pôvodnej slovenskej literatúry. Zásadne sa nezúčastňuje umeleckých súťaží. Je známym a radikálnym diskutérom na internete. Žije v Bratislave. www.igorondrus.blogspot.com

ANTONIA PRINZ (DE)

Antonia Prinz (1999) je mladou nemeckou umelkyňou, ktorá má schopnosť vidieť okolo seba množstvo podivuhodných vecí. Opakovane pracuje s témou gýča, ktorý transformuje podľa princípu čím viac absurdity, tým lepšie. Imitácia leopardie kože, sklenené gule a lacné trblietky sa stávajú súčasťou výskumu hraníc umenia. Autorku fascinujú zrkadlenia halucinačných možností „krajiny zázrakov“, nedopovedané vety, ktoré nechávajú priestor na imagináciu. Malé príbehy sú pritom dôležitým medzníkom chápania sveta, ktorý v skutočnosti nechce byť pochopený. Kresba *Hello I have 1 dog* je v línii autorkiných portrétov rodiny, priateľov a známych. Zobrazuje jej starého otca so psom. Rozkošný pudlík je vyšľachtenou rasou, ktorá splňa predstavu o milom, prítnulnou zvieratku, ktoré ostáva večným mláďaťom. Podobnosť pudlíka s plyšovou hračkou navádza autorku na aplikáciu pojmu gýč. „Je pudlík gýčom?“ Je páčivý, je detinský, je znázornením ľudskej projekcie sveta.

Antonia Prinz v r. 2017 – 2021 študovala na Hochschule der bildenden Künste Essen, Nemecko, kde žije. www.antoniprinz.com

MIRO TRUBAČ

Sochárske práce Mira Trubača (1986) sa vyznačujú bezprostrednosťou výrazu a poetickým humorom, sú úsmevným poukázaním a zároveň ospravedlnením ľudských slabostí. Umelec čerpá inšpiráciu z lokálneho prostredia, z osobných, či apropriovaných spomienok. Obdobie detstva je dôležitou oblasťou návratov. Ja – dieťa ostáva stále prítomné určujúc nazeranie na okolité dianie. Dielo *Mr. Dog* (Mužopes) je zachytením dobre známej pozície venčenia v prevrátenej podobe. Umelec jednoduchým vymenením úloh nastoľuje vtipnú a zároveň absurdnú situáciu, ktorá len ťažko nevyvolá úsmev. Skulptúra *Štart* zobrazuje detskú škodradnosť zlomyselnosť vo vzťahu k mačke. V nedávnej minulosti spoločensky tolerované detské terorizovanie zvierat sa často stávalo preukazovaním chlapčenského hrdinstva v partii rovesníkov.

Miroslav Trubač v r. 2005 – 2011 študoval na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave, Katedra sochy, objektu, inštalácie, kde neskôr nastúpil na doktorandské štúdium a stal sa odborným asistentom. V súčasnosti je reprezentovaný galériou A Pick Gallery v Turíne. Žije v Trnave. www.works.io/miroslav-trubac

MARC VILALLONGA (ES)

Marc Vilallonga (1966) sa venuje najmä digitálnej fotografii, ktorú slobodne manipuluje s cieľom vytvorenia novej, neočakávanej reality. Výsledok je vždy perfekcionistický, vyznačuje sa dokonalosťou detailov a pripomína dizajnové návrhy, alebo reklamné spoty. Pre jeho prácu je typická irónia, pomocou ktorej komentuje choromyselnosť súčasnej civilizácie. Práce *Gos a Mico* zo série *Family Toys* (Rodinné hračky) reagujú na fenomén dizajnových hračiek, ktorých jediným účelom je stať sa súčasťou osobnej zbierky. Zbieranie a hromadenie čohokoľvek považuje autor za niečo patologické a zároveň typické pre človeka. Postavy jednotlivých zvierat, ktoré sú uspôsobené podľa estetických preferencií animovaných

hrdinov, sú aplikované na formu dezodorantových obalov. Dezodoranty sú jedným z tých vynálezov, ktorý úspešne potláča našu animálnu telesnosť a potvrdzuje tak neustálu snahu o vyčlenenie sa z prírodného sveta.

V r. 1985 – 1990 študoval na Fakulte výtvarných umení, Universitat de Barcelona. Je zakladajúcim členom umeleckého zoskupenia La Xina A.R.T. Žije v Barcelone.

JÁN ZELINKA

Ján Zelinka (1978) je výnimočným autorom, ktorý nadväzuje na tradície klasických sochárskych postupov, posúva hranice plastiky. Upozornil na seba už počas štúdií, kde začal experimentovať s alternatívnym prírodným a biologickým materiálom. Jeho individuálny umelecký program má široké tematické rozpätie, pričom sa dotýka hlbokých filozofických otázok života a smrti. Diela *Rekviem pre mačku* a *Rekviem pre psa* sú súčasťou širšej série *Rekviem pre organizmy*, na ktorej umelec kontinuálne pracuje od roku 2010. Autor vytvára pre nájdené uhynuté zvieratá olovené schránky kopírujúce tvar ich tela, ktoré sú zároveň ich sarkofágmi. Narábanie s telesnými pozostatkami živočíchov je jeho úvahou nad etickými problémami súčasnej ľudskej spoločnosti, ktorá vníma iné bytosti ako menejcenné.

Ján Zelinka v r. 2002 – 2008 študoval na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach. V r. 2012 – 2017 pokračoval na doktorandskom štúdiu na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. V r. 2015 bol laureátom Ceny Oskára Čepana.

www.janzelinka.com

PETER ŽUPNÍK

Diela Petra Župníka (1961) sa vyznačujú špecifickou poézou nájdených zázrakov. Schopnosť vidieť nevidené a premieňať šedú realitu do vizuálnych príbehov je často zvýraznená citlivými maliarskymi zásahmi do analógovej fotografie. Každodenné predmety a udalosti tak nadobúdajú dôležitosť, stávajú sa aktívnymi aktérmi sur-reálneho sveta. Vo svojej tvorbe sa často

vracia k zobrazovaniu zvierat, ktoré považuje za seberovných partnerov s individuálnym charakterom. Rozsiahla zbierka fotografií s animálnym motívom poukazuje na nekonečné interpretačné možnosti tejto večnej témy.

Peter Župník je etablovaným autorom na českej a slovenskej fotografickej scéne. V r. 1981 – 1986 študoval umeleckú fotografiu na Filmovej a televíznej fakulte Akadémie múzických umení v Prahe. Už počas štúdií si získali jeho práce v rámci tzv. novej vlny slovenskej fotografie pozornosť odbornej verejnosti. Bol členom umeleckej skupiny Most a Pražského domu fotografie. Jeho práce sú zastúpené v galériách na Slovensku, v Českej republike, Francúzsku, Švajčiarsku, USA a v Japonsku. www.zupnik.eu

---

KATARÍNA BALÚNOVÁ

Katarína Balunová (1982) je intermediálna umelkyňa, kurátorka a vysokoškolská pedagogička. Hlavnými témami jej výskumu je utópia, (urbánny) habitat, osobná mytológia, oscilácia medzi minulosťou a budúcnosťou.

V r. 2019 ukončila doktorandské štúdium na Akadémii umení v Banskej Bystrici, kde v súčasnosti pôsobí ako odborná asistentka. V r. 2018 – 2019 absolvovala stáž na Hungarian University of Fine Arts, Budapešť, Maďarsko, v r. 2020 – 2021 študovala na Institute of Visual Arts, Jan Kochanowski University, Kielce, Poľsko a v r. 2022 úspešne ukončila postdoktorandský výskum na Akadémii výtvarných umení v Prahe, Česká republika. Od r. 2019 pôsobí ako kurátorka Galérie umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi. Spolupracuje aj s inými galériami a kultúrnymi inštitúciami doma a v zahraničí.

www.katarinabalunova.com

ALENA ADAMÍKOVÁ

Alena Adamíková (1972) draws her inspiration primarily from the world of relationships; family, friendship, man's relationship with the universe, or the intertwining of the interior and exterior worlds. In her works we can detect a close connection with nature and a striving to learn from it. The artist paints animals which are connected with humans not only in a physical sense but also on an emotional and psychological level. Dreams transcend reality in portraits which capture the quiet meditation and fullness of imagination of their subjects. Her paintings of children are particularly moving, depicting their private worlds which are often overlooked by adults.

Alena Adamíková successfully completed her doctoral studies at the Department of Painting and Other Media at the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava under prof. Daniel Fischer in 2011. In 2009 her work was featured in the semi-final of the STRABAG ARTAWARD in Vienna, Austria and in 2002 she was awarded a Certificate of Merit at the SEC & WE – International Environmental Photography Competition in Singapore. She lives in Nová Dedinka near Bratislava. www.alena-adamikova.com

POLA DWURNIK (PL)

Pola Dwurnik (1979) focuses mainly on the medium of oil painting and various approaches to drawing, but also works with collage and mail art. She sees painting as a medium for capturing emotional experience, thereby rediscovering the power of expression at the boundaries of figural depiction. Animals draw our attention in her works through the central roles which they play; they are partners, companions and story-tellers. They infiltrate offices and homes en masse, disrupting our civilized patterns of behaviour. The series titled *Apolonia's Garden* is the artist's personal Garden of Eden, which she fills like Noah's Ark before the onset of mass extinction. In her self-portraits, she depicts herself

in the company of the selected animals or stylizes herself in the roles of animals, confronting the viewer with the potential divergences.

Pola Dwurnik has been a member of the BERLINERPOOL Arts Network and Mobile Archive in Berlin since 2012. Her works feature in the collections of the National Museum in Gdańsk, the MOCÁK Museum of Contemporary Art in Kraków and the Museum of Contemporary Art in Wrocław. She lives in Warsaw and Berlin.

www.poladwurnik.com

JANA FARMANOVÁ

Jana Farmanová (1970) is a figuralist by nature whose work captures the wonder of the everyday world. Inspired by what lies at her fingertips, she meditates on the present moment in order to immerse it in the light of an eternal meditative dreamscape. Her paintings are the suspension of a moment, revealing a beauty which the rapid pace of life often overlooks. Her work examines intimate themes of femininity arising from direct reflections on experiences either personal or vicarious. Her scenes are joyful celebrations of life with a poetic spirit which are highlighted by carefully curated colours intersected with white. The artist frequently addresses the subject of the flora and fauna which surround her; garden nooks, forest walks, or scenes with household pets, lovingly depicted as members of the family.

Jana Farmanová completed her master's degree under prof. Ján Berger at the Studio of Painting in the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava in 1996. Since 2016 she has worked as an assistant professor at the Department of Painting at the Academy of Arts in Banská Bystrica. She lives in Nitra.

JÁN FRANČÁK

Ján Frančák (1986) is an artist who adheres to the traditional conception of sculpture, ranging from portraits to full figure depictions. He has a close relationship to classical modelling which he revitalises by experi-

mentation with new and alternative materials. His work includes portraits of personalities such as Koloman Sokol, Ján Turek and Élisabeth Eppinger. He instills the psychological character and life story of his subjects into their portraits, drawing the viewer closer to their own specific fate. The artist is particularly interested in the metaphysical aspect of his work, often inspired by Biblical stories within the wider context of the search for meaning and human development. The bust titled *Moje korene* [My Roots] is the artist's response to evolutionary theory, depicting the face of an ape which is, at the same time, a portrait of our own ancestor.

Ján Frančák studied at the Faculty of Fine Arts at the Academy of Arts in Banská Bystrica from 2005 to 2011, later completing his doctoral studies at the same institution in 2015. From 2012 to 2013 he undertook a study trip at the Academy of Arts in Prague. His work has been exhibited in Slovakia, Poland and the Czech Republic. He lives in Levoča. www.janfrancak.com

JANA HATALOVÁ

Jana Hatalová (1994) addresses the themes of identity, the human body and approaches to sexuality in her work. Her imagery primarily examines the period of adolescence, the transformation from girl to woman, emotional instability and the complications of coming of age. A major inspiration for the artist is the work of the Franco-Polish artist Balthus, known for his erotically-charged paintings of pubescent girls. The Lolita figure is the protagonist Hatalová's paintings, simultaneously wicked and vulnerable, on the cusp of adulthood but still caught up in her own childish worlds with all their attendant demons. Her works are narratives, conveying hints of dark and absurd tales with an unsettling atmosphere. Banal scenes taken from the internet are reworked through the optic of the subconscious through the insertion of archetypal characters and symbols.

Jana Hatalová is a graduate of the Studio of Contemporary Painting under doc. Adam Szentpétery at the Faculty of Arts in the Technical University of Košice. During her studies, she undertook study trips at the Faculty of Fine Arts in the Brno University of Technology and the Jan Matejko Academy of Fine Arts in Kraków. She lives in Košice.

MARTIN KACVINSKÝ

The work of Martin Kacvinský (1984) offers a critical look at contemporary society and the individual and issues associated with technological progress or interpersonal relationships. His work is typified by the wide range of themes and of painterly techniques which they employ. A scepticism towards perspective and fixed compositions, the use of strong, even toxic colours with frequent contrasts of green and purple, actionist gestures, and the staining and smearing of paint on the canvas are all common features of his conceptual approach which integrates diffusive and gestural elements to provoke a reading of the work at the subconscious level. By leaving his works in an apparently incomplete state, the artist grants them a vitality, evoking the idea that a completed painting is a dead work. The form of the painting *Mother Monkey* is inspired by the motif of the Theotokos or Mother of God, casting a reflection on contemporary society and its adoration of media "celebrities" as actual personalities.

Martin Kacvinský studied at the Faculty of Fine Arts at the Academy of Arts in Banská Bystrica from 2009 to 2015. He has organised a series of exhibitions titled *weKLADY* post-gallery intended for students at schools of fine art in Slovakia.

RICHARD KITTA

The works of Richard Kitta (1979) often serve as a provocation to contemplations on the potential of media and subgenres of art or artistic concepts either typical or untypical. The artist offers his own view on

contemporary media art which he connects with interdisciplinary discourses blended and formed from various functional in-variants or original artistic relics. His contribution to the exhibition, titled *Conspiracy Afternoon*, features a convincing virtual clone of an ape/human hybrid created on the MetaHuman software platform. The 3D rendering is accompanied by a sound recording of a lecture on the structure of DNA which both bores and exhausts the virtual protagonist. Another work is *Conspiracy Code* which takes the form of a Snellen chart which we will recognise from our visits to the optician. In this case, however, the chart shows the genetic codes of humans and apes, presented with the ever-present suspicion of the possible manipulation or censorship on the part of the artist.

Richard Kitta lectures at the Studio of New Media at the Faculty of Arts at the Technical University of Košice and at the Academy of Art in Banská Bystrica. In addition to his artistic and academic activities, he is also the moving force behind a complex of artistic projects including the DIG gallery, ENTER, MAO and Kotolňa.

MIKULÁŠ KRAVJANSKÝ (CA)

Mikuláš Kravjanský (1928 – 2020) focused primarily on classical graphics but also worked in painting, drawing and computer art. He was fascinated by the questions of the universe, emphasising the polarising tension between existence and being and its roots in religion and philosophy. He understood the past as a substance of which is eternally present in the layers of consciousness. His works employed archaeological endeavours to uncover the stratification of the diversity of civilization, from the mythologies of distant cultures to the utopian concepts of romantic cosmology. The work *Mirror II* depicts the frame of a Baroque handheld mirror which displays the face of an ape directing its gaze

to the viewer. The simple composition poses the question of what a reflection truly is and casts doubt on the identity of the viewer and the depicted subject.

Mikuláš Kravjanský completed his studies in scenography at the Academy of Musical Art in Bratislava in 1958. In 1968 he emigrated to Canada where he became a professor of design and theatre at Humber College in Toronto. During his life he has created scenery and costumes for more than 300 theatrical productions and has created more than 500 graphical etchings.

MEGAN LAURENT (FR)

The exploration of her own body through the medium of photography has been the long-term art project of the French artist Megan Laurent (1990). The body and its relationship to the world is defined through a series of autobiographical visual records in which the artist is both subject and director. The apartment becomes a studio, a space both for physical existence and also for the projection of a mental imagination. The self-portraits emerge as a dual catalyst of emotion and reticence. By visually capturing and transforming reality, the artist participates in the formation of her own identity. The series of photographs titled *Cachée 1 – 3* depicts the artist in the intimate environment of the bathroom where she transforms her identity by means of a cat mask. She identifies herself with the idea of the cat-woman which encompasses elegance, physical attraction and eroticism, but also emotional independence and freedom.

Megan Laurent completed her first master's studies at the Faculty of Art in Amiens and her second studies at the Department of Culture and Cultural Heritage at the Faculty of Sociology. She lives in Amiens, France. [@meganlaurent_art](https://www.instagram.com/meganlaurent_art)

MATÚŠ LÁNYI

Matúš Lányi (1981) is a painter and artist who works in video and installation art. In his works he has conducted an ongoing dialogue with religion and digitalization. He arbitrarily contorts Christian symbols and transforms them into postmodern icons of the globalized world. The artist sees the use of Christian symbols as a form of liberation from older schemes of thinking. His works pose the question of how to address the heritage of a spiritual tradition which is no longer capable of reflecting the complexity of the modern world.

Part of a wider series on "supermodels", *Bikini I.-VI.*, *IHS series*, the painting *Twins* appears to deviate from the artist's typical approach, lacking any direct religious connotations. While the *Bikini* series depicts the female body in oversized detail, this work takes the form of a double portrait. Sensual bodies with the heads of feline beasts stand as testimony and warning of the risks of sexual attraction.

Matúš Lányi studied at the Faculty of Arts in the Technical University of Košice from 2000 to 2007. His work has been exhibited both in Slovakia and abroad, including the Czech Republic, the USA, France, Germany, Austria and Israel. He lives in Banská Štiavnica. www.lanyi.euweb.cz

ANKA LEŚNIAK (PL)

Anka Leśniak (1978) is a Polish contemporary artist whose work focuses on gender, body, ethnic identity, history, language and memory. She is particularly interested in the history of women, which she considers to be under-represented in official accounts of history. She works in the medium of installations, performance art, site-specific art and video art.

The exhibited work titled *Hekate* is a depiction of the Greek goddess of magic, witchcraft and the night shown in her archetypal three-bodied form with a black cat. The work is part of the series titled

Incarnations in which the artist works with images and symbols of pagan goddesses and Eastern religions. Using digital manipulation of self-portraits, the artist integrates herself into the images, thereby reflecting the archetype of the mother goddess and questioning the possibility of alternatives to the portrayals of women which are currently dominant in our contemporary culture.

Anka Leśniak is a member of the Art and Documentation Association and the feminist Frakcja Group, a co-organizer of the "Seminarium Feministyczne" feminist panel discussions and an assistant professor at the Faculty of Sculpture and Intermedia of the Academy of Fine Arts, Gdańsk.

www.ankalesniak.pl

MATÚŠ MAŤÁTKO

Matúš Maťátko (1984) focuses on painting, large-format graphics, illustration and sculpture. His works employ satire and irony to denounce human stupidity, nationalism and the local political situation. His outwardly playful approach also makes reference to serious social issues. The short visual narrative format of the artist's works are reminiscent of Aesop's Fables in their ability to communicate directly with the viewer.

The works *Tri opice* [Three Monkeys], *Gorila* [Gorilla] and *Hanumán* [Hanuman] were created for the exhibition project *Tropic-Exotic* (Magna Gallery) and are a response to the phenomenon of the tropical environment in connection with word play on the names of a series of famous Slovak political scandals (Gorilla, Headhunters and Tax Havens).

Matúš Maťátko studied under prof. Dušan Kállay at the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava from 2005 to 2011. In 2011 he undertook a study internship at the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague. His illustrations and books have been awarded several times in the Slovakia's Most Beautiful Books competi-

tion. He has created large-format paintings at the 4D Gallery in Galanta, on Mariánska Street in Bratislava and in Nová Cvernovka. [@matatko.matus](#)

MATT MORRIS (USA)

Matt Morris (1968) is an intermedia artist who creates compelling compositions of representations of animals in relation to retro-style technology. He implements found objects, often with a kitschy aesthetic, which offer the potential for multiple self-definition.

By photographing and upscaling the composition, the artist creates a new subjective reality with its own distinct narrative. The artist places an emphasis on the ecological undertone of his works, with the plastic figures of animals standing as an allegory of the natural world which is endlessly replicated in contemporary culture while suffering destruction on a massive scale.

The work *Ape with Citroën* is a characteristic example of Morris's artistic approach in which manufactured objects or toys are playfully manipulated into new contexts. The composition is reminiscent of a scene from a Hollywood movie and seems to provoke the viewer to provide their own conclusion to the narrative.

Matt Morris studied painting and photography at San Diego State University and Louisiana State University. He has held solo exhibitions in Los Angeles, Paris and Hamburg. He currently teaches digital photography at Baton Rouge Community College. [www.matt.morris.net](#)

IGOR ONDRUŠ

The works of Igor Ondruš (1972) are simultaneously erotic and subversive, systematically and unashamedly approaching several related themes which satirically criticise relationships ranging from fleeting summer romances to almost pornographic insights into the bedroom.

The artist sees painting as a force for uncensored emancipation. His works emerge from the canvas or other surfaces almost arbitrarily, without the need to explain the context from which they have arisen; they are diary records of the artist's emotional-relationship, erotic-ironic and social-asocial lives. The people in the images are transformed into animals according to their inherent or assigned characteristics which underline the narrative of the depicted scenes. Ondruš thus reveals himself through the generally applicable animal instincts of man which are covered by only a thin veneer of civilization and polite behaviour.

Igor Ondruš studied at the studios of prof. Vladimír Popovič and prof. Róbert Jančovič at the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava from 1997 to 2003. He works in painting, object art, installations and illustrations of Slovak literature. On principle he refuses to participate in art competitions, but he is a well-known radical voice on the internet. He lives in Bratislava.

[www.igorondrus.blogspot.com](#)

ANTONIA PRINZ (DE)

Antonia Prinz (1999) is a young German artist who is blessed with the ability to perceive the many wonderful things which surround her. She typically works with the theme of kitsch which she transforms in the belief that the greater the absurdity, the better the result. Imitation leopard skins, snow globes and cheap glitter emerge as tools in examining the boundaries of what can be considered as art. The artist is fascinated by reflections of the hallucinatory potential of the "land of miracles", unspoken sentences that create spaces for the imagination. Her short stories therefore represent an important milestone in understanding a world which can never be truly understood.

The drawing *Hello I have 1 dog* is part of a series of portraits of relatives, friends and acquaintances. The work depicts the

artist's grandfather with a dog. The delightful poodle is a pedigree breed which fulfils the expectation of a sweet and affectionate animal which always remains a puppy. The poodle's resemblance to a soft toy leads the artist to apply the term of kitsch. "Is a poodle kitsch?" It is pretty, it is child-like, it is a manifestation of the human projection onto the world.

Antonia Prinz studied at the Hochschule der Bildenden Künste in Essen, Germany, where she lives. www.antoniaprinz.com

MIRO TRUBAČ

The sculptural works of Miro Trubač (1986) are characterized by an immediacy of expression and a poetic sense of humour, which cast a wry yet forgiving smile on human folly. The artist draws inspiration from his local surroundings, from his own memories or those appropriated from others. The period of childhood is an important place of return; the child-ego remains ever present, determining the perspective from which the events are viewed. The work *Mr. Dog* depicts the everyday activity of dog-walking in an inverted form. Through a simple reversal of roles, the artist creates an amusing yet absurd scene that cannot fail to raise a smile. The sculpture *Štart* portrays a child's mischievous malice towards a cat. Until recent times, society showed mistreatment of animals, often considering it as a demonstration of boyish machismo in front of his peer group.

Miroslav Trubač studied at the Department of Sculpture, Object, Installation at the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava. He later completed his doctoral studies at the same institution and is now employed as an assistant professor. He is currently represented by the A Pick Gallery in Turin. He lives in Trnava.

www.works.io/miroslav-trubac

MARC VILALLONGA (ES)

Marc Vilallonga (1966) works mainly in digital photography, which he manipulates freely to create a new and unexpected reality. The result is always perfectionist, characterized by an attention to detail, and is reminiscent of design proposals or advertisements. His work typically features a degree of irony which he employs to provide a commentary on the absurdities of contemporary civilization.

The works titled *Gos a Mico* from the artist's *Family Toys* series are a response to the phenomenon of designer toys which are created with the sole intention of becoming collector items. The artist considers the act of collecting or amassing any kind of object as somewhat pathological behaviour, but also sees it as a typical human activity. Figures of individual animals are adapted to meet the aesthetic norms of animated characters are applied in the form of deodorant canisters. Deodorants are an invention which has successfully repressed our natural physicality and which attest to our ongoing efforts to separate ourselves from the natural world.

Marc Vilallonga studied at the Faculty of Fine Arts at the Universitat de Barcelona from 1985 to 1990. He is one of the founding members of the art collective La Xina A.R.T. He lives in Barcelona.

JÁN ZELINKA

Ján Zelinka (1978) is an artist of exceptional talent who expands the boundaries of sculpture while adhering to classical sculptural approaches. He came to attention while still a student when he first began experimenting with alternative natural and biological materials. His individual artistic program encompasses a wide range of themes, touching on the profound philosophical issues of life and death.

The works *Requiem for a Cat* and *Requiem for a Dog* are part of a larger series titled *Requiem for Organisms* which the artist has been developing since 2010. The artist creates lead caskets for animal carcasses which he has found, sarcophagi which copy the shape of their bodies. Working with the physical remains of dead animals allows the artist to reflect the ethical issues of contemporary human society which considers other beings as inferior.

Ján Zelinka studied at the Faculty of Arts at the Technical University of Košice from 2002 to 2008. He continued with his doctoral studies at the Academy of Fine Arts and Design in Bratislava from 2012 to 2017. In 2015 he was a laureate of the Oskár Čepan Award. www.janzelinka.com

PETER ŽUPNÍK

The work of Peter Župník (1961) is defined by a certain poetry of revealed miracles. The ability to see the unseen and to transform dismal reality into visual narratives is often expressed in his sensitive painterly interventions in analogue photography. In this approach, everyday subjects and events acquire an air of significance, becoming active protagonists of a surreal world. In his works, Župník often returns to portrayals of animals which he considers as equal partners with their own individual characters. The extensive collection of photos with animal motifs demonstrates the limitless ways in which this timeless topic can be interpreted.

Peter Župník is a well-established figure on the Czech and Slovak photography scene. He studied art photography at the Faculty of Film and Television at the Academy of Musical Arts in Prague from 1981 to 1986. Even during his studies his work had gained public attention as part of the so-called new wave of Slovak photography.

He was a member of the Most art collective and of the Prague House of Photography. His work has been exhibited in Slovakia, the Czech Republic, France, Switzerland, the USA and Japan. www.zupnik.eu

---

KATARÍNA BALÚNOVÁ

Katarína Balunová (1982) is an intermedia artist, curator, and university lecturer. The main themes of her research are utopia, (urban) habitat, personal mythology, oscillation between the past and the future.

In 2019 she finished her doctoral study at Academy of Arts in Banská Bystrica, Slovakia, where she is currently working as Assistant Professor. In 2018 – 2019 she did an internship at Hungarian University of Fine Arts, Budapest, Hungary, in 2020 – 2021 she studied at Institute of Visual Arts, Jan Kochanowski University, Kielce, Poland and in 2022 she successfully concluded her postdoctoral research at Academy of Fine Arts in Prague, Czech Republic. From 2019 she works as a curator of the Gallery of Spiš Artists in Spišská Nová Ves. She also cooperates with other galleries and cultural institutions at home and abroad.

www.katarinabalunova.com

Tento projekt bol podporený z verejných zdrojov poskytnutých Fondom na podporu umenia.
Katalóg reprezentuje výlučne názor autora a fond nezodpovedá za jeho obsah. /
This project has been supported using public funds provided by Slovak Arts Council.
This catalogue reflects the views only of the author, and the Council cannot be held responsible
for the information contained therein.

u. fond
na podporu
umenia

Human Animal I. Najbližší príbuzní: opica – pes – mačka / Next of Kin: Ape – Dog – Cat

Katalóg k výstave / Exhibition catalogue

16. 6. 2021 – 31. 10. 2021, Galéria umelcov Spiša / Gallery of Spiš Artists

Autorka výstavy a katalógu / Author of exhibition and catalogue:

© Katarína Balúnová – Galéria umelcov Spiša / Gallery of Spiš Artists

Zodpovedná redaktorka / Editor in chief:

Lucia Benická – riaditeľka Galérie umelcov Spiša / director of Gallery of Spiš Artists

Texty / Texts:

© Katarína Balúnová, Zuzana Križalkovičová, Lucia Benická

Preklady / Translations:

© Gavin Cowper

Grafický dizajn / Graphic design:

© Ivana Babejová – Galéria umelcov Spiša / Gallery of Spiš Artists

Fotografie a reprodukcie / Photographs and reproductions:

© archív Galérie umelcov Spiša – Ivan Fleischer a archív autorov /
archive of Gallery of Spiš Artists – Ivan Fleischer and archives of the artists

Tlač / Printed by:

Vienala, Košice | vienala.sk

Náklad / Copies:

500 ks / pcs

Vydavateľ / Published by:

Galéria umelcov Spiša, 2021, www.gus.sk

ISBN 978-80-89081-79-0

EAN 9788089081790

9 788089 081790